UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS

ELS PLANTEJAMENTS DEL SISTEMA EDUCATIU ALS INICIS DE L'ESPANYA LIBERAL. (1833-1857).

TOM - I

BARTOMEU MULET TROBAT

PALMA, JULIOL-1989

de Estudios como útiles para la enseñanza pública, supuesta la aprobacion que respecto á los catecismos corresponde á la autoridad eclesiástica", (1574) a on la majoria són els declarats útils per a la lectura i altres a l'ensenyança de la religió:

" Instruccion primaria elemental
El libro de mis hijos, útil como libro destinado al ejercicio de la lectura.
La ciencia del hombre de bien, útil para idem.
Educacion de la juventud, por D. Leandro Tovar y Aveiro, útil para lo mismo.
Educacion de la Infancia, por D. José Méndez; útil para idem.
Gramática castellana, por D. jacobo Saqueniza; útil por ahora para la enseñanza.
Epítome del antiguo y nuevo Testamento, por D. Juan Manuel Grajo, útil para la enseñanza.
Catecismo de las fiestas de la iglesia, por el Sr. Amat; útil para la enseñanza.
Tesoro de los niños; útil como libro destinado al ejercicio de la lectura.
Ortología mista, por Pedro Cid; útil para la enseñanza de la lectura.
Catecismo de religion y doctrina cristiana, por el director del colegio de la plazuela de la Villa; útil para la enseñanza.
Catecismo de doctrina cristiana, por el P. Gerónimo de Ripalda; edicion esteriotipada por Burgos.
El libro de la juventud, por D. José Zorrilla y D. Francisco Carrera de Alarcon; útil para lectura.
Fábulas de D. Ramon Campoamor; muy útil para la lectura.
El robinson de los niños; útil para el entretenimiento de la juventud.
El Gulliver de los niños; idem.
Aventuras del Robinson suizo; idem.
Juegos y ejercicios de los niños; idem.
Aritmética de los niños, por D. José Mariano Vallejo, útil como libro de texto.
La moral en accion, traducido por D. antonio García Almazar; útil para la lectura.

> Método arreglado á la práctica de la lectura, por Don Francisco Pravel y Alarcon; útil como libro de consulta para los maestros.
> Ensayo del libro elemental, ó lecciones prácticas, del mismo autor; útil para la enseñanza de la lectura.
> Enseñanza primaria superior.
> Las anteriores y
> La geometría enseñada á los niños, por D. Benito de Cereceda; útil como libro de texto". (1575)

Supòs que vol esser una llista completadora de l'anteriorment esmentada. Posteriorment sortiren una sèrie de recomenacions més, sense arribar a publicar-se llistes tan amplies. Un exemple, és la del 12 de juliol de 1842, a on s'aprovava el: Manual de los niños, de Juan Miró, qualificada com a útil per a l'ensenyança a les escoles de primeres lletres. (1576)

L'objecte d'aquesta obra no era altre, com el mateix Miró indica, que:

> "...el de reunir en un pqueño volumen el mayor número posible de noticial útiles y agradables á los niños con el fin de hacerles tomar gusto á la lectura, y de aficionarlos al estudio de las ciencias. Como que solo escribo para niños, y por consiguiente solo aspiro a ser entendido por ellos, he procurado esplicarme con la mayor sencillez y claridad, por lo que no me cuido de que el estilo sea algo desaliñado ni de hacer algunas repeticiones, y aún observaciones, que tal vez á alguno parecerán demasiado pueriles". (1577)

Curiosament, aquesta obra comença amb temes com "Dios es el Supremo Hacedor", o "La Religión", (1578) per arribar a definir l'Univers amb tots els seus elements, tot suposant que elcentre de la naturalesa és

Déu, tot condicionant l'obra a aquest principi. (1579)

Fins i tot al seu plantejament social, interclassista, s'hi detecta la presència d'aquest pensament espiritualista, ja que l'home és débil i ha de viure en societat i ha de cultivar l'ànima i el cos simultàniament. (1580)

Però a on s'hi detecta aquest plantejament espiritualista és el que anomena: "Principales deberes de los niños", que afirma:

> "En fin vustros pricipales deberes se reducen a los siguientes: Adorar á Dios, honrar á vuestros padres y parientes, escuchar la voz de nuestros maestros, respetar á los mayores en edad, usar de atencion para nuestros iguales, y no obrar sino en virtud de buenos consejos...". (1581)

En definitiva, el que vol transmetre és un perfecte ordre social, amb un llenguatge que no crec que entenguessin els infants.

Però aquesta no va esser l'única que es va produir, successivament apareixen circulars de la Direcció general d'estudis fins que l'anteriorment esmentada Comissió és eliminada. Entre altres podem citar: Principios de la lengua castellana de Pedro Martinez y López; Escuela de Instruccion primaria de Ricardo Diaz de Rueda; Lecciones morales y politicas de Tomás Beltran Soler; Cuentos para niñas, per un pare. (gener de 1843) (1582)

A partir de 1844, els llibres útils per l'ensenyança són aprovats pel Consell d'Instrucció pública depenent de la Secció tercera del Ministeri de la Governació, per exemple el 28 de desembre de 1844 es va aprovar com a llibre de lectura a les Escoles de primera educació, "alternando con la obras en prosa y verso que lo estan ya para el mismo objeto", el Poema religioso sobre los misterios de la Sagrada Vida, Pasion y Muerte de nuestro Redentor, publicat per Miguel Salvó. (1583) El 8 de gener de 1845 també es va declarar útil per a l'ensenyança per els exercicis de lectura a les escoles de primera ensenyança el Libro de la Escuela ó Catecismo de conocimientos útiles. (1584) El 3 d'abril de 1845 es va aprovar la Miscelanea de la lectura de la letra bastarda española, publicat per Francisco de Azpiazun (1585). El 7 d'abril s'aprova l'obra Escuela de Instruccion Primaria publicada per R. Diaz de Rueda.(1586) El 10 de setembre de 1845 es declara útil per als professors i directors d'Instrucció primària l'obra titulada: Ensayo general de educacion física, moral é intelectual, escrita per Mr. Marc Antoin Jullien. (1587)

També hi circulaven anuncis com el de l'obra de José Segundo Florez: Primeras nociones de cronologia y

de Historia. Para uso de las escuelas primarias. Obra adoptada en Francia por el consejo real de instruccion pública, traducida y arreglada á las escuelas de España, con un compendio de nuestra historia patria/ escrito por ... (Segunda edicion). Esta interesante obrita, que ha sido recomendada para los estudios públicos por la antigua direccion general, ...". (1588) Recordam que l'autor d'aquesta traducció i adaptació era un ex-alumne de l'Escola Normal Central. (1589)

La política general del llibre de text durant le preponderància del doctrinarisme liberal, com ja ha indicat abans A. Heredia, va viure dues etapes: la primera, que va durar set anys, des dels inicis de la Regència (1833-1840) i la segona des de 1840 al 1868, (1590) poden significar una font d'informació, respecte als continguts que es transmetien, bastant important.

La primera etapa i la primera part de la segona són els períodes que ens ha tocat analitzar en aquest apartat, a on predomina el principi de la lliure elecció dels texts en contes de superar la proposta del pla de 1824. El Duc de Rivas a 1836 en el seu " Arreglo provisional" assenyalava que el limitar l'ús de llibres de text era contrari al principi de llibertat. (1591)

És a partir del 12 de febrer de 1841 que quedava

constituida la ja esmentada comissió d'examens de llibres d'ensenyança, i on es precisava:

> "No opina este Cuerpo superior que convenga señalar imperativamente las obras que han de estudiarse en cada asignatura, ni es tal trabajo de la Comision de examen se comete, sino por el contrario, dejando camino abierto á las mejoras de que las ciencias son susceptibles, y estimulando así el ingenio y aplicacion de los escritores, desearia sin embargo, que no pudieran emplearse en la enseñanza tratados desnudos de mérito, y por lo tanto inútiles ó perniciosos. El objeto de la Comision es, pues, si las obras sometidas; dejando á los profesores que escojan las que esten entre las aprobadas". (1592)

Comissió que, com ja hem dit, va esser extingida el 7 de novembre de 1843.

De totes maneres s'ha de dir que la major part dels llibres que es publicaven i s'aprovaven per a l'ensenyament eren adaptacions, traduccions o comentaris d'obres d'autors estrangers; i pocs reunien la més mínima condició didàctica. (1593)

La constitució a 1843 de la Secció d'Instrucció Pública del Ministeri de Governació i del Consell d'Instrucció Pública, que va esser l'organisme al que se li va encomanar l'exàmen dels llibres de text, tampoc va aportar gaires novetats. De totes maneres és convenient que presentem algun llibre dels que s'utilitzaven en aquell temps, com per exemple el de Mariano Vallejo, que ens vol fer veure, en relació a l'aprenentatge de

l'aritmètica en combinació amb el de la lectura analítica, que:

> "Haciendo ver que aun en los libros de Matemáticas se suele principiar dando á conocer guarismos, se intenta el que por medio de estos se tenga en conocimiento de las palabras que representan, y por medio de estas se trata de hacer que se formen las ideas que expresan; cuando está demostrado hasta la mayor evidencia por los buenos metafísicos, que se debe seguir enteramente el método inverso, á saber: adquirir primero las idéas;espresar despues estas idéas con palabras; y por último representar las palabars por escrito. De manera, que por el sitema que hasta ahora se ha enseñado á contar en todas partes, se ha cometido inexactitudes entres cosas muy esenciales, á saber: primera en formar y adquirir las idéas de los números; segunda en aprender su nomenclatura; y tercera en el modo de escribir-los". (1594)

Planteja la problemàtica de la seva tesi amb els següents termes:

> "... Mas como la Aritmética no se acostumbra á dar en las escuelas hasta que los niños saben ya escribir; y aun para adquirir las primeras nociones de lectura, se necesita usar ya de palabras que espresan números, es indispensable el que las idéas primeras de estos, que los niños puede necesitar, se les den casi simultaneamente que los primeros conocimientos. Por esta razon, cuando yo compuse mi Teoria de la Lectura, pensé que la acompañase otro trabajo de que formaba parte el actual escrito, mas habiendolo suspendido entonces...". (1595)

De totes maneres, el seu mètode es pot dir que és tal com ell mateix ho defineix:

> "... se reduce á que los niños formen las idéas como palabras, y que presenten estas como guarismos, por operaciones simultáneas; y que esto lo aprendan con la mayor claridad y exactitud, empleando acaso, en estas tres operaciones, menos

tiempo que el gastado comunmente, en cada una de ellas; no haciendo uso de ninguna palabra hasta haber hecho que los niños tengan ántes la idéa que ella representa". (1585)

Però no és més que una imitació del que s'anomenava mètode mixt. I especifica que:

"... el Profesor, Ayudante ó Instructor, en vez de enseñar á un niño en particular, debe formar clases de ellos, y en el encerado les debe hacer que ejecuten las operaciones; pues esto es mucho mas ventajoso, en mi opinion, que el poner á cada niño en un cuaderno una cuenta, como suele decirse, para que él por sí la saque...". (1586)

Mètode que Vallejo considerava que tenia molts avantatges, però en sí es defineix per un mètode mixt:

"... los dos métodos, como yo ya he acostumbrado á que practiquen mis discípulos al aplicarles las Matemáticas; pues hacía que uno de ellos saliese al encerado y fuese ejecutando en el todas las operaciones que se explicaban, de modo que los demas pudiesen ver lo que se escribia; y hacer que cada discípulo ejecutase igual operacion al mismo tiempo en su cuaderno particular" . (1587)

En definitiva i després de justificar-se amb minuciositat considera que s'ha de definir de manera concreta perquè:

"... un niño dirigido por el Instructor vaya haciendo en el encerado la operacion que corresponde á la explicacion de lo que se trata, y que el mismo tiempo lo haya dado uno de los demas niños de la clase en una pizarra, con el lapicero de la misma materia i de este modo, en ménos tiempo se hace mas y mejor; pues cuando un niño duda en algo, mira al encerado, y lo enmienda y corrige sin distraerse, ni distraer al Instructor; y en muchas ocasiones los mismos niños advierten equivocaciones que se pueden cometer, á causa de la fragilidad humana, por el niño del encerado y

aun por el mismo Instructor". (1598)

Des del punt de vista organitzatiu considera que el Professor ha de repartir als infants en classes de sis a vuit i:

> "... encargando el cuidado de cada una de ellas á un niño de la clase superior inmediata, instará infaliblemente por este método unos progresos muy muy estraordinarios". (1599)

Vallejo representa la voluntat de permanència en el sistema escolar, i de moment ho aconsegueix, entre altres coses per què va adequant els seus texts als que el poder burocràtic de l'educació exigeix.

Un altre autor que en aquells temps va aportar un llibre de text utilitzat a les Escoles Normals fou Laureano Figuerola, que havia estat alumne de Barcelona a l'Escola Normal Central de Madrid, amb el títol: Manual completo de enseñanza simultánea y mista, (1600) que fou anunciat en el B.O.I.P. del 15 d'abril de 1841 amb els següents termes, després d'assenyalar la circumstància d'ex-almune que ja hem esmentat, i afirmar:

> "... no indicase ya que esta es obra de un autor jóven, la lectura del libro lo daria pronto á conocer. Mas aunque manifiesta en su escrito mucha disposicion, conocimientos poco comunes y especial aptitud para dirigir la primera enseñanza. Lleno de esperanzas y buenos deseos mira el objeto de que va a ocuparse desde un punto de vista elevado y luminoso". (1601)

En Laureano Figuerola considera en aquesta obra que tant l'opinió pública com el Govern de l'Estat havien començat a reconèixer la importància de l'educació i la imprescindible necessitat d'impulsar-la de manera decidida:

> "Todas las provincias, todas las ciudades de primer órden, quieren tener universidades porque en ellas creen encontrar la suma de conocimientos que deben labrar su felicidad y riqueza. Los institutos de segunda enseñanza se multiplican, y en todos se abren cátedras de ciencias físicas, cuya inmediata utilidad se siente como por instinto. La enseñanza primaria tal como era conocida, no satisface los votos y las necesidades de las familias, pues que la escritura, lectura y aritmética, máximum de instruccion que se daba en las escuelas, no basta ya al labrador que desea algunas nociones de agricultura, ni al artesano que reclama los rudimentos indispensables para adelantar en la industria". (1602)

El senyor Figuerola ens planteja una concepció de l'Educació d'acord amb la línia que segurament li havien influit a la Normal Central. Fins hi tot el B.O.I.P. deia d'ell que apuntava en ell una figura relevant al magisteri, i afirmava:

> "La obra contiene muchas noticias é instrucciones útiles á maestros. se adoptan en ella con la facilidad y viveza propias de la juventud todas las ideas que por su novedad ó apariencia agradan á la imaginacion. se nota alguna propension juvenil á decidir magistralmente, á enmendar y censurar. Contribuirá sin duda la influencia de la época. Era preciso decir algo de lo que manda ó ha mandado, corrigiendo la ley y reglamentos de la instruccion primaria. Se pregunta con el desenfado y la confianza del vencimiento la razon que se ha

> tenido para varias disposiciones que se consideran desacertadas, sin prever el riesgo de una contestacion inesperada y aspera. Nosotros contestamos por via de un ejemplo y con la lisura de la amistad á alguna de ellas. Pregúntase en una nota: la instruccion privada ¿cómo se divide? R. Como acomode al que la da Si la ley le ordenara lo que habia de hacer, dejaria de ser privada. La ley exige el título ó títulos correspondientes etc., y deja en libertad de enseñar lectura, gramática latina y baile en un mismo establecimiento...". (1603)

L'objectiu fonamental d'aquesta obra és la divulgació de les noves formes organizatives de l'ensenyament i metodològiques perquè servis d'orientació tant als futurs mestres com als mestres en exercici, considerant-se el paper de les Escoles Normals en la divulgació de l'Educació popular (instrucció primària obligatòria), amb un esperit uniformitzador bastant accentuat. Tant és així que Figuerola deia:

> "... y que dando á la instruccion primaria una direccion uniforme y vigorosa, **nacionalicen**, por decirlo así, ese conjunto de pueblos que se llama España, y que en vez de ser un estado, presentan opuestos intereses y hasta hostiles miras por el espíritu de provincialismo que los domina". (1604)

On es veu la ma de Pablo Montesino és quan defineix el que entén per Educació, a la que considera en el seu aspecte social i en la seva utilitat per a la vida, i considera que perquè aquesta s'entengui en la seva globalitat ha de:

> "...producir el desarrollo completo y armónico de todas las facultades del hombre, no cultivando

> exclusivamente las de una clase con perjuicio de las restantes. Las facultades del hombre son de tres especies: físicas, intelectuales y morales; por consiguiente la educacion puede considerarse dividida en tres partes: educacion física, intelectual y moral.
>
> Como cada individuo está dotado de estas facultades, será objeto de una triple enseñanza; cuanto mas perfecta sea esta, mas avanzará la sociedad hácia su perfeccion porque, por medio de la educacion, tendrá hombres mas robustos, intelijentes y morales". (1606)

Intenta definir una educació general per a tots i considera que aquesta és la instrucció primaria en la seva globalitat (física, interlectual, moral), plantetjant-se l'estudi especial i pràctic d'aquesta com a la Pedagogia.

La instrucció primària, indica L. Figerola, és pública i privada ó doméstica, és a dir que: "se dá en la escuela ó en la misma casa paterna", (1606) i la Pedagogia consisteix:

> "... tanto que se ocupe de la instruccion pública como la privada, deberá comprender el estudio especial de las formulas ó modos de dar enseñanza, bien sea á uno ó muchos discípulos, y de las partes, ramos ó materias que esta enseñanza comprende". (1607)

En aquest contexte pedagògic, Laureano Figuerola, presenta la seva obra com a un manual que vol donar a conèixer el que anomena sistemes d'ensenyança, que a continuació intenta detallar.

Aquesta obra resulta bastant completa, al manco com

a guia pels futurs mestres i del mateixos mestres, es preocupa de tot el que significava adequació dels diversos sistemes i mètodes d'ensenyament. Ens recorda diversos autors de la seva època que eren utilitzats com a manuals o com a guies per aplicar métodes. és el cas dels: Iturzaeta, Vicente Naharro i altres.

Del primer cas (Iturzaeta) ens diu:

> "Los sistemas son muy pocos, los métodos pueden ser infinitos. Así podremos decir: esta escuela es dirijida segun el sistema simultaneo, y se enseña la escritura por el método de Iturzaeta.
> No pretendemos que estas sean rigorosas definiciones, pero deseamos que nuestros lectores nos comprendan segun la acepcion que aquí les damos". (1608)

O bé del segon cas Vicente Naharro, amb la seva obra Nuevo arte de enseñar á leer", (1609) que recorda per qüestionar alguna mena de mestre "que por no tener oficio alguno se meten á maestros del arte de formar hombres...", (1610) la qual cosa ens dóna un exemple del que era en realitat el que avui en diriem la professió de mestre i la necessitat de canviar-ho.

és una obra que no te gaires pretensions, però dins la seva sensilleza resulta atractiva pel seu desig de certs mètodes d'ensenyament. Inicia la seva exposició amb el mètode simultàni, concretament amb l'explicació de quin ha d'esser el local i els ormeigos, en definitiva d'infraestructura; Diciplina; Distribució del

temps i el treball a les escoles primàries elementals; Manera de comunicar i executar ordres. Aquests aspectes els refereix al mètode simultàni. (1611)

Del "Sistema" mútu inicia l'explicació amb els mateixos termes aplicats al simultani, i afegeix els Premis i castigs; Exàmens; Classificació de les diferentes branques de l'ensenyament; Classe d'Instrucció moral i religiosa; Classe de Lectura; De Escritura; Aritmética; Gramática; Dibuix Lineal; Agrimensura; Geografia i Història i Agricultura. (1612)

A continuació ens parla del "Sistema" mixt, que es limita a comparar, per abstreure avantatges i inconvenients del simultani i el mútu, i acaba per proposar:

> "Finalmente debemos observar que el sistema mixto ó la modificacion que los otros reciban, podrá formar infinitas combinaciones, segun lo exijan los conocimientos de los niños, las circunstancias de la escuela y la habilidad del maestro; porque fuere cual fuere el sistema adoptado, debe considerarse como un instrumento facil de manejar y no como una cadena á que esten sujetos el maestro y los discípulos. Es menester usar de ellos libremente, plegarlos á las circunstancias y someterlos á las pruebas de la diferencia diaria. Un maestro inteligente procurará comprender en toda su estension la idea dominante de un sistema si quiere practicarlo cual corresponde, y podrá hacerlo dejando intacto el principio, aunque modifique los detalles. Empero el sistema mas perfecto de nada servirá a un maestro ignorante, así como es inútil y hasta perjudicial un instrumento puesto en manos del que no conoce el modo de servirse de él". (1613)

En línies generals, cal valorar el llibre de Figuerola per la sistematització que en fa de la classificació dels alumnes i del seu aprofitament, adequació a l'ensenyamennt dels grups homogenis d'alumnes, proposador d'un cert activisme a l'aula oferint recursos pedagògics per a motivar als alumnes, així com orientacions de tipus organitzatiu per poder dur un control en els centres de matriculació i de l'evolució dels alumnes.

Una característica de la seva aportació és el que pensa dels examens, ja que considera que aquests:

> "... tienen una grande influencia en los estudiantes, escitan el celo de los niños, mantienen su ardor y tiene al maestro al corriente del saber de cada seccion y de cada discípulo". (1614)

Ens parla d'un exàmen individual en arribar l'infant a l'escola per poder-lo col.locar dins el conjunt de la classe, i a més considera que hi ha d'haver tres classes més d'examens que han de servir per a l'emulació dels alumnes: dos de privats semanals i mensuals i un altre general que es dugui a terme dues vegades a l'any. (1615)

De totes maneres, la seva interpretació resulta bastant oficialista, degut a que constantment fa referències a la legalitat vigent, que no és altra que

la de la llei de 1838, tantes vegades esmentada en el present treball.

En relació al que pensa L. Figuerola sobre els premis i càstics, ell mateix diu:

> "La mejor educacion posible seria aquella en que solo se empleara la dulzura, la persuasion y el raciocinio; ¿pero estos medios son suficientes en nuestras escuelas? Desgraciadamente la esperiencia demuestra que muy á menudo debe usarse la severidad, para mantener el órden y someter á la obediencia á los caracteres díscolos.
> Seria desconocer la naturaleza del hombre, querer evitar á la infancia las desazones y penas inseparables de una organizacion incostante y caprichosa". (1616)

No són més que plantejaments en favor d'una socialització de l'infant, on l'escola suplesqui les posibles deficiències o mancances que es poguéssin produir a la família. L'escola es converteix en una eina de disciplina.

Un altre autor que s'ha de considerar en la mateixa linia que L. Figuerola, per haver estat també alumne de l'Escola Normal Central, és Joaquin Avendaño que, posteriorment a Figuerola, va publicar un llibre de text per l'Escola Normal central: Manual Completo de Instruccion Primaria elemental y superior", (1617) és una obra que es fonamenta sobre altres del seu temps inmediat anterior, com afirmen Horacio Capel i altres:

> "El plan y los contenidos de varias materias se basan en otra similar del autor francés M

> Lefranc. Los conocimientos de psicología, moral, religión, aritmética, historia y geografía universal, física, química e historia natural se toman de este autor; pero también se utilizan otros autores extranjeros y españoles. Entre éstos se sigue a Rementería Salvá y Martínez para la gramática castellana, además de las normas de la Academia; para la literatura española se utiliza el manual de literatura de Gil de Zárate y para la historia de la literatura a Sismondi. La historia de España se inspira en Mariana y Toreno; en geografía se consulta a Isidoro de Antillón y a José María Flores profesor de la Escuela Normal Central. La física y la química con "apuntes que conservamos de las esplicaciones orales del ilustre catedrático del ramo D. Vicente Santiago Masarnau", y la historia natural en el manual de Manuel Lucas de Tornos. Para los métodos de enseñanza se basa en las doctrinas de Monstesino, recogidas en los "apuntes de sus lecciones orales" y en el resumen de su Manual de párvulos, empleando también la obra de su compañero Laureano Figuerola". (1618)

Era un llibre que va esser potenciat degut a la manca d'obres d'aquest tipus que hi havia a l'Estat espanyol, fins i tot a l'autor li fou concedida una ajuda per poder-lo redactar. (1619)

La part més destacable d'aquesta obra d'Avendaño és la pedagògica, fonamentada en les teories de Pablo Montesino. Concepte d'Educació que defensa el desenvolupament de la personalitat de l'home en la seva amplitut, en el sentit en que ho havia fet el mateix Pablo Montesino de considerar l'Educació com a la facilitadora de les tres potencialitats que poseeix l'home: fisica, intel.lectual i moral. Sempre dins el

marc de la teoria liberal de l'Educació.

De totes maneres, encara ens trobam als inicis d'aquest liberalisme i J. Avendaño es troba en el límit de la l'etapa que aquí estudiam, ja en parlarem més endevant a les pàgines de l'etapa següent.

Per aquest temps, per a 1845, apareix una traducció feta per un ex-alumne de la Normal central i director de la d'Hosca com fou Mariano Carderera, (1620) d'una obra de Mr. A. Rendu (fill): Curso de Pedagogia ó principios de Educacion pública para uso de los alumnos de las Escuelas Normales y de los maestros. (1621) En aquesta obra a la presentació s'insisteix en el paulatí reconeixement que es dóna, de part de l'opinió pública i de la societat en general, de la importància de l'educació i d'impulsar-la. (1622).

Precisament, el traductor, ens fa referència a alguns dels autors que fins llavonses havien publicat obres dedicades a la formació dels mestres, com:

> "El Manual de párvulos, que revela las mas puras intenciones al mismo tiempo que sabiduria y rectitud de juicio de su autor el Ilustrisimo Sr. D. Pablo Montesino, á quien tanto se debe en los progresos de la educacion primaria, es una de ellas; y otra, el Manual completo de enseñanza simultánea, mútua y mixta escrita con entera claridad y acierto por nuestro condiscípulo y amigo el Sr. D. Laureano Figuerola. A éstos puede añadirse el que está publicando el 3er. maestro de la escuela normal central el Sr. D. Joaquin Avendaño, Manual, que á juzgar por los talentos

> del autor, y por la parte de su trabajo que ha visto la luz pública, no puede menos de satisfacer los deseos de los inteligentes". (1623)

Aquesta obra pretén esser un Manual de Pedagogia per a les Escoles Normals, i la seva estructura esta dividida en dues parts, una dedicada a l'educació i l'altra a la instrucció, com el mateix autor indica:

> "Empezamos por la educacion por ser la parte mas importante, pues que forma la conducta moral para toda la vida, y porque a los alumnos de las escuelas normales les sera más fácil comprenderla que no los métodos de enseñanza á que no estarán aun acostumbrados. Hemos tratado sucesivamente de la educacion física, de la educacion intelectual y de la educacion moral y religiosa. Despues de identificar los medios para conocer y formar las facultades, hemos investigado el modo de aplicarlas á los diferentes ramos de enseñanza. Hemos preferido los métodos que ademas de instruir tienen por objeto desenvolver y ejercitar todas las facultades del entendimeinto y del corazon, bien penetrados de la verdad de que la instruccion adquirida vale poco cuando no tiende esencialmente á desarrollar el entendimiento y á disponerle para aprender mejor despues; y sobre todo, que la instruccion tal vez, es mas perjudicial que útil cuando no se hace servir para la educacion moral". (1624)

El curs de Pedadogia té un capítol preliminar on es resalta la importància i dignitat de les funcions del mestre, així com les qualitats de que ha de gaudir. (1625) Però a on comença les seves reflexions pròpiament és a partir de quan es planteja que és per ell Educació, la qual diferencia de la Instrucció i planteja el seu objecte. Per a Rendu res afavoreix millor a la

Instrucció que una Educació esmerada. Respecte a l'objecte de l'Educació assenyala:

> "Y para que esta primera educacion llene el grande objeto que se propone, debe dirigirse al hombre por completo: para corresponder verdaderamente á los designios del criador, debe ejercer su accion sobre cada una de las partes de este ser completo, y no debe descuidar ninguno de los dones que el autor de todas las cosas ha prodigado al hombre". (1626)

Anima i cos són els dos elements a desenvolupar per l'educació. De tot això es dedueix que les parts principals de l'Educació: Educació del cos o Educació física; Educació de l'ànima sensible é intel.ligent, o educació estética i inter-lectual. Educació de l'ànima dota de lluire voluntat o educació moral. (1627)

Respecte a la Instrucció, que fonamenta en els sistemes i mètodes d'ensenyament, on es dedueix un principi general important: l'èxit d'una bona ensenyança no depén únicament dels coneixements del mestre:

> "...para comunicarlos con fruto es preciso que enseñe con rigurosidad y ajustándose á principios fijos y seguros, porque sino se extraviará de los niños siguiéndole en un camino que el mismo recorre á ciegas". (1628)

Per altra banda els temes que tracta en relació a la Instrucció resulten molt semblants als de Figuerola, si importa amb un llenguatge més senzill i comprensible, si bé resulta més general. En síntesi, referent als mètodes, diu:

> "Lo mejor seria que pudiera emplearse el sistema de enseñanza mútua para los primeros elementos y el simultáneo para los grados superiores de la instruccion. Pero aplicándose á desenvolver, á organizar un buen sistema mixto ó simultáneo-mútuo, susceptible por naturaleza de presentarse à toda especie de mejoras, se tendrá el medio de que el maestro pueda constituir un sistema aplicable á todas las exigencias, tanto considerado bajo el punto económico, como por lo que respecta á la educacion". (1629)

Curiosament acaba el seu llibre dedicant-lo a la disciplina i l'ordre a la classe i a l'escola, per poder aconseguir una educació complerta, i assegurant l'órdre material el mestre aconseguirà un órdre moral i inter-lectual. (1630)

Per tenir una relació dels llibres que en aquells temps s'utilitzaven, tant a les escoles primàries com a les Escoles normals, cal consultar la relació comentada que Laureano Figuerola ens fa a: "Biblioteca de las Escuelas ó Coleccion para uso de maestros y discípulos". (1631)

Per exemple i entre altres, de Pedagogia assenyala el: Manual completo de enseñanza simultánea, mútua y mixta, pel mateix Figuerola, 2a edició libreria Mateis-1842.- Manual para los maestros de las escuelas de párvulos".Madrid, Imp. Nacional-1840.- Ensayo general de instruccion física, moral é intelectual, per M.A. Jullien de Paris, traduit per José Maria Laulhé i José

Hernández. Valéncia-1840.- De la perfeccion moral ó de la educacion de sí mismo, pel Baró de Gerando, traduit per Daniel O'Rian. Sevilla 1841.- De la instruccion pública en Francia. Ensayo sobre su estado en 1838, per Pere Felipe Monlau. Barcelona-1840.- el B.O.I.P..- "La Educacion, periodico que publican los alumnos de la escuela normal".- Etc, a més dels clàssics Bell i Lancaster, Pestalozzi, Locke, etc. (1632)

De mètodes de lectura: Silabario de Vicente Naharro.- Método práctico de enseñar á leer ó primer libro de lectura despues del silabario. Per V. Naharro.- Teoria de la lectura, per José Mariano Vallejo.- Clave de ejercicios deJ.J.M. Vallejo.- Caton de Seijas.- Caton de Victor Lana, director de l'Escola Normal de Zaragossa.- Coleccion de carteles per Odon Fonoll, ex-alumne de l'Escola Normal central i director de la de Lleida.- etc. (1633)

Obres de lectura i moral: Catecismo de doctrina cristiana del P. Gerónimo Ripalda.- Catecismo de la doctrina cristiana per l'Abad de Fleury.- Catecismo de las fiestas de la Iglesia per Amat.- Catecismo Histórico per l'Abad de Fleury.- La religion demostrada al alcance de los niños per Jaime Balmes.- El libro de los niños, per Francisco Matínez de la Rosa.- Antonio y Rita, o los

niños mendigos, per Ramon de la Sagra.-Los niños pintados por si mismos, "acomodado al español", per Manuel Benito Aguirre.- Robinson Crusoe per Campe, traduit per Manuel Benito Aguirre.- Catecismo político de los niños, Manuel Benito Aguirre.- Juanito, "obra elemental de educacion" Tom I.- Etc. a més de "Fábulas" de Samaniego, Iriarte, Florian Esopo, etc. (1634)

Escritura: Arte y muestras de Torcuato Torio de la Riva.- Arte y muestras de José Iturzaeta.- Coleccion de grandes muestras per José Iturzaeta.- Coleccion de todos los caractéres europeos. (1635)

Aritmética: Aritmética de los niños, per José Mariano Vallejo.- Aritmética de Torio.- Tratado elemental de Aritmética per Lorenzo Alemany.- Manual de aritmética para niños y niñas, per José Oriol i Bernadet.- Etc. (1636)

Gramàtica: Compendio de gramática castellana per Luis Mata y Araujo.- Lecciones elementales de gramática castellana, per Eujenio de Eguilaz.- Definiciones gramaticales de Benito Aguirre.- Tratado de ortografía, per Torcuato Torio de la Riva.- Ortografía de José Iturzaeta fill.- Ortografía de la Academia española, darrera edició.- Compendio de la gramática general de Vicente Salvá.- Curso Elemental de Filosofía per Martí

d'Eixalà.- Etc. (1637)

Geometria i Dibuix lineal: Geometría d' Andrés González Ponce.- La geometría enseñada á los niños, per Benito de Cereceda.- Dibujo industrial per Isaac Villanueva.- Elementos de geometría y dibujo lineal para uso de las escuelas primarias, per José Oriol y Bernadet-Barcelona 1840.- Tratado elemental completo de dibujo lineal con aplicaciones á las artes, José Oriol y Bernadet-Barcelona-1841. (1638)

Geografia é Historia: Geografia para niños, per Andrés Gonzalez Ponce. ("Para los profesores residentes en las cuatro provincias de Cataluña es ademas indispensable un Diccionario catalan-castellano y viceversa...").- Lecciones de geografía per Iriarte.- Elementos de geografía astronómica en viente lecciones, Pedro Felipe Monlau.- Lecciones elementales de geografía para niños, per Carlos Carreras de Urrutia-Barcelona-1832.- Elementos de Cronolojía para uso de escuelas y colejios, per Pedro Felipe Monlau-Barcelona-1841.- Primeras nociones de cronolojía y de historia, traduides per José Segundo Flores.- Compendio de la historia de España, per Alejandro Gomez Ranera.- Lecciones instructivas sobre la historia y geografía, per Tomas de Iriarte.- Compendio de la historia de España, José

Pinós-Barcelona-1842. (1639)

Nocions de Física i Història natural: Juanito 2on. tom. (1640)

Resulta una relació bastant completa pels temps que corrien, i es veu que Laureano Figuerola estava informat de les possibilitats que hi havia per formar una biblioteca d'aquestes característiques, i que reflecteix quins són els llibres que es podien utilitzar en aquesta etapa.

Per acabar aquest apartat ens podem referir a un comentari que A. Gil de Zárate va fer repecte a les circumstàncies que determinaren aquests inicis de que parlam. Després d'indicar que el tema de la llibertat d'elecció en els llibres de text és un tema vital per a l'ensenyament i considerar la llibertat absoluta d'elecció com una exageració, indica:

> "Si aquel es favorable a la uniformidad de la enseñanza, tambien la hace estacionaria é infecunda. El segundo ha tenido inconvenientes: por una parte muchos maestros, apegados a la rutina, han aprovechado la libertad que se les daba, para no usar en sus escuelas más que los antiguos libros á que estaban acostumbrados, negándose á toda mejora; por otra, algunos, abusando de esta misma libertad, han adoptado obras poco á proposito para los niños, ó convertido tan delicado asunto en torpe grangería. Para evitar los dos extremos, para conciliar la libertad y el progreso con las trabas que justamente deben imponer la moral y las exigéncias literarias, se mando que los profesores elegiesen los libros de texto entre los comprendidos en una

> lista aprobada por el Consejo de instruccion pública, aumentándola indefinidamente conforme se escribiesen otras nuevas que habrian de sujetarse á la misma aprobacion. la formacion de esta lista exigia se revisasen todos los libros existentes con destino á la enseñanza primaria; trabajo largo y penoso que preparo una comision nombrada á tal efecto, y á pesar de la cual, publicada la lista, fué preciso excluir de ella algunos libros que contenian defectos esenciales. Posteriormente se creyó necesario rehacer este trabajo, encargándoselo á la seccion correspondiente del Consejo, auxiliada de personas inteligentes; pero al tiempo de salir yo de la Direccion, aun no se habia concluido". (1641)

Sorprenentment la crítica de Gil de Zárate resulta bastant radical i no conclou de manera gaire positiva en les seves observacions respecte als llibres text, ja que considerava que, malgrat els raonables avanços de la reforma a la Instrucció, la realitat era que:

> "... ha hecho salir á la luz infinidad de obras nuevas, las unas excelentes, per otras muy malas, entre ellas mucha gramática extravagante, mucha aritmética mal pergañada, mucha geografia inexacta, mucho libro de lectura ridícula, insustancial ó de moralidad dudosa, y sobre todo mucha traduccion detestable. Pero en medio de esto se ha adelantado; y luego que ese fárrago inmenso esté depurado por la ilustrado exámen del consejo, la instrucion primaria dejará poco que desear en punto tan importante". (1642)

Així i tot hi veu dificultats per aconseguir un index de lectura alt, ja que l'ambient familiar no hi ajudava gaire i assenyala que, fins i tot, hi havia escoles on només hi havia un exemplar d'un llibre del que l'únic propietari era el mestre. L'abandò era

bastant accentuat. (1643)

És evident que la preocupació per possibilitar una millora en els llibres de text hi era, però l'esforç centralitzador era insuficient per controlar un retard bastant notable, qüestió que dificultava el desenvolupament de la Instrucció primària. El mateix A. Gil de Zárate considerava que la centralització, referent als llibres de texts, no havia de mirarse amb una plena uniformitat sinò en la diversitat, ja que l'absoluta uniformitat paralitza, fins i tot significa la mort de la seva funció. La varietat i la diversitat han d'enriquir la uniformitat a la Instrucció pública, que s'aconsegueix, a través d'aquesta, amb uns bons programes. (1644).

La mesura de la llibertat de text relativa no era sinó un intent de potenciar un estalvi als mestres per poder utilitzar el que ja tenien abans i així continuar amb la seva labor sense cap despesa.

La reforma avençava molt lentament i els llibres de text no hi fugien d'aquelles característiques o circumstàncies que endarrerien el procés de canvi que, en definitiva, quedaven en el paper i no sempre es plasmaven a la realitat.

2.3.3. Educació, Llengua i Cultura. La Castellanització a conseqüència de la uniformització i centralització de l'Estat i de l'Educació.

Quan Francesc Ferrer i Gironès ens parla de l'ensenyament sota el règim de Ferran VII, al mateix temps ens assenyala una circumstància bastant reveladora del que serà posteriorment la problemàtica de la llengua Catalana en el seu tractament oficial, ja que ens diu al respecte:

> "...època en qué es viu l'ensorrada de l'Antic Règim i el romanticisme predomina, ens trobem davant una paradoxa: els liberals catalans s'inclinen cap a les solucions polítiques unitàries mentres que els sectors realistes desenrotllen cada vegada més el sentit "provincialista". Però a Madrid, pel que respecte a la nostra llengua, tant fan els uns com els altres.
>
> En pujar al poder els liberals, l'any 1820, es va crear un departament específic per a l'educació que s'anomenà Direcció General d'Estudis i es posà en funcionament el Pla d'Ensenyament del 29 de juny de 1821, conegut també pel Pla Quintana, nom del poeta Manuel José Quintana, que l'elaborà. Aquest pla no parla en cap moment del fet lingüístic peninsular i obliga que tot l'ensenyament pagat per l'Estat sigui "uniforme", o sigui, en castellà". (1645)

Però això només era el principi d'una filosofia oficial en favor de la uniformització de l'ensenyament, com a requisit per aconseguir un estat cohesionat a on, en tot cas, la llengua, en principi, només n'era un símbol, o més ben dit un simple esglaó per consolidar una estructura centralista, el que no vol dir que s'aconseguís.

Josef Moscoso de Altamira, que havia signat el Pla de 1821, al 1834 era Ministre de l'Interior i d'ell depenien els afers educatius, concretament en el que es referia a la Instrucció primària, va reproduir a la seva "Instruccion para régimen y gobierno de las escuelas de Primeras letras del Reino" el "Plan y Reglamento de Escuelas de Primeras Letras del Reino" del 16 de febrer de 1825, (1646) que en els seus articles 14 i 15 s'obligava a que l'ensenyament i l'ortografia fos la de la llengua castellana. (1647)

Recordem aqui que el "Pla Calomarde", feia poc temps signat, era una mostra més de l'absolutisme ferrandí i absolutament antiliberal, període conegut com la dècada ominosa. El punt clau d'aquest Pla era el seu article 1er., que deia:

> "El plan literario de estudios, y el arreglo general de gobierno interior y económico y de disciplina moral y religiosa serán uniformes en todas las Universidades de la península é islas adyacentes, salvo execepciones que se espresarán en esta Ley". (1648)

Malgrat només fos referit a les Universitats, representava tota una filosofia educativa de la que poques lleis posteriors se n'escaparien, l'uniformisme educatiu.

Per exemple, si és veritat que el Pla de 1825 i el Reglament de 1826 tenien influències de l'Inform

Quintana, no fugien de la filosofia política de Calomarde, centralista i uniformitzadora. (1649)

Dic tot això perquè, a partir de 1834, i malgrat presidís el govern central el moderat Martínez de la Rosa i amb l'Estatut Reial recentment aprovat (10 d'abril de 1834) Javier Moscoso havia subtituit a Javier de Burgos, per tant l'esperit uniformitzador i centralista continua. Per altra banda d'altres aspectes de la construcció de l'administració a l'Estat centralista ja n'hem parlat. De totes maneres cal indicar que Javier de Burgos era el que havia donat les primeres passes per conduir el liberalisme cap al centralisme durant els inicis de la Regència de Maria Cristina, centralisme que, passa a passa, s'anava consolidant, si bé no sempre amb la intensitat desitjada pels poders que controlaven l'Administració.

En aquest ambient són substituits els subsdelegats de Foment (una vegada desaparegut el Ministeri de Foment) pels Governadors civils. Es així que la problemàtica no es viuria només a través de la centralització unidireccional directament emanada del poder centra. Aquesta estructura centralista en que es fonamentava l'Administració i el sistema escolar que es volia construir, propiciava que autoritats, com el

Governador civil de les Balears, Guillem Moragues, publiqués un article d'ofici al "Boletin Oficial de Mallorca" en que es comunicava:

> "desde este dia queda á mi cargo la presidencia de la Junta inspectora de las escuelas de esta Capital y provincia. Y comunico, por medio de este periodico oficial, á todos los ayuntamientos y demas corporaciones y autoridades á quien corresponda su conocimiento". (1650)

El que significava que poc després podria publicar el següent escrit, per altra banda molt representatiu del que serien els plantejaments oficials en relació al tema de la llengua a la Instrucció primària, ja que deia:

> "Con el provechoso objeto de generalizar la inteligencia del habla del castellano y el uso de este idioma nacional, está mandado en diferentes Reales órdenes que asi en la correspondencia oficial como en todas las escuelas se hable el castellano; y teniendo noticia de que en algunos establecimientos de enseñanza de esta provincia no se cumple con la puntualidad debida tan sabia y útil determinacion, reencargo muy especialmente à sus directores y preceptores cuiden con eficacia de la observacion de aquellas disposiciones procurando que los alumnos hablen siempre en dicho idioma, pues de lo contrario procederé á la adopcion de medidas capaces de remediar el abuso que observe" (1651)

Es veu, però, que l'esperada centralització i uniformització no acabava de donar els fruits que es pretenien, perquè poc temps després i a nivell d'Estat, el periòdic "Eco del Comerció" del 7 de gener de 1835 es queixava de les dificultats que hi havia per implantar

els canvis que havien d'impulsar la reforma del sistema escolar, ja que es creia amb l'impuls possible de la uniformització amb aquests plantejaments:

> "El ministerio de lo interior es el que està destinado á dar este impulso y á producir tan ventajosos resultados. Como la enseñanza pública entre nosotros no recibía hasta ahora este impulso de un centro único, sino que estaba repartida entre los diferentes ministerios, faltaba aquella union necesaria para dirigirla toda á la vez á los fines que debe proponerse ...
>
> Sin embargo es preciso confesar que hasta ahora no se han sentido los efectos de este nuevo y provechoso arreglo, y la parte de la instruccion pública, si se esceptua, como ya hemos dicho algunas providencias tomadas en favor de la educacion primaria, se resiste aun mas en todos los demas ramos de la paralizacion que tiene embargados á cuantos componen el ministerio de lo interior ...". (1652)

La fe en el procés de centralització del sistema escolar estava servida, però també és veritat que aquest procés iniciat a partir del restabliment de la Direcció General d'Estudis per Reial decret de 25 de setembre de 1834, no va tenir gaire vigència i que les comissions provincials encara no estaven totes constituïdes a 1835. Per això és normal que encara la Reial órdre de 21 d'octubre de 1834: "Instruccion para el régimen y gobierno de las escuelas de primeras letras del Reino", (1653) volguès reorganitzar aquesta estructura, però en el que fa a la llengua es limitaren a reproduir el que hi havia al Pla Calomarde de 1825,

anteriorment esmentat, degut a que els integrants de la comissió per a la seva redacció eren defensors d'una política per a la Instrucció primària semblant a la de l'Estat francès. (1654)

Per altra banda i per resumir la situació legal en que es trobava la llengua a l'escola en aquells moments, podem reproduir unes paraules de Jordi Monés i Pujol-Busquets, que ens l'expliquen:

> "Pot ser caldria puntualitzar que la legislació del segle XIX, des de la llei d'Escoles del regne de 1825 fins a la llei Moyano de 1857 i el seu reglament posterior, passant per la llei d'Ensenyament Elemental del 1837, a més d'altres reials decrets i ordres ministerials, no fa cap referència a la llengua d'escolarització, perquè és obvi que, des de la perspectiva legal, des del 1768 només hi havia una llengua d'escolarització, el castellà, considerat com a l'única llengua de cultura. Si trobam alguna prescripció legislativa respecte a les qüestions de llengua, és per fixar qüestions gramaticals, programes, horaris, etc, però sempre fa únicament referència a la llengua castellana". (1655)

De totes maneres normativitzar exclusivament tenint present la llengua castellana implicava una protecció i una situació de privilegi per damunt les altres llengues de l'Estat espanyol, i malgrat es començàs una resistència socio-política en favor de l'ús del català. (1656)

La problemàtica no venia marcada només pels imperatius legals de potenciar a ultrança la llengua

castellana, sinó també pel paper que jugaven certs lletraferits en favor del castellà, directament o indirectament lligats amb l'educació. Un exemple d'aquesta questió és el projecte de confeccionar un Diccionari "mallorquín-catellano" i una "Gramática de la lengua mallorquina", presentats a la Societat d'Amics del País de Mallorca el 1835 per eliminar, fins on fos posible, el dialecte mallorquí. (1657)

Sabut és que el paper de la Societat Econòmica fou a favor de la castellanització des d'un principi, ja que es considerava que a través de les escoles de primeres lletres i de la instrucció en general, per exemple, es podria aconseguir la castellanització de les capes de la societat més joves especialment de la gent menuda, i a més, entre altres coses respecte als coneixements, material i fins i tot en relació a les despeses, tendrien manco dificultats per impulsar aquesta dinàmica castellanitzadora.

Aquest interés per a fer aprendre el castellà i en castellà de la Societat Econòmica es remonta al temps de la Il.lustració durant la darrera part del segle XVIII quan creen tres escoles de primeres lletres per facilitar l'accès a la cultura a les capes dominants de la societat i sense arribar a esser tan populars com a

per captar capes de la societat ciutadana per poder impulsar del tot la definitiva castellanització. En aquestes circumstàncies hem de tenir present que els elements que composaven la Societat Econòmica Mallorquina representaven una minoria, les capes de la població dominants. Com a hereus de la Il.lustració eren botifarres, clergues il.lustrats, representants de la burocràcia de l'Administració i de la Justícia, elements tots ells molt allunyats de la resta del poble. Eren els senyors de Ciutat enfront dels artesans i els pagesos de la part forana.

Per altra banda, la circumstància de que a l'Illa s'hagués de passar de cop i volta a la llengua castellana, almenys de manera oficial i segons el criteri uniformitzador de la monarquia borbònica, no els havia donat prou temps per programar d'una manera adequada la seva implantació segons els seus objectius, més que deculturalitzadors aculturalitzadors mitjançant la llengua castellana.

Però el paper d'aquesta Societat Econòmica més endevant amb els seus ideals del despotisme il.lustrat i reformistes, es va convertir en la defen-

sora d'una Educació elitista, amb la idea que hi hauria dos tipus d'educació: una per a la gent de la noblesa i les classes acomodades i l'altra pel poble ras. Si les escoles de primeres lletres, en principi, estaven destinades a les classes populars, ben aviat es convertirien en un element castellanitzador d'una minoria i, la veritat, no per molt de temps.

És així que Bernat Sureda ens explica:

> "Les Escoles de Primeres Lletres de la Societat Econòmica tancaren les seves portes, una rera l'altra, durant el segon quart de segles XIX, fins que, el 1835, només en funcionava una, on hi havia hagut l'edifici de la Universitat Luliana". (1658)

Però la pretensió d'alfabetitzar en la llengua castellana hi era. A les Escoles de la Societat Econòmica era utilitzada per a aquesta tasca la cartilla de Palomares, que es va millorar i revisar.

Des de 1821 la Societat Econòmica tenia ja molts pocs mitjans econòmics i li costava continuar amb el manteniment de les esmentades escoles, com ja hem indicat a 1835 només en funcionava una que a 1845 va passar a dependre de l'Admnistració central degut a la uniformització de sistema educatiu a partir de Pla Pidal-Gil de Zárate.

L'ascensió liberal-burgesa va afavorir, en el cas de Mallorca, la castellanització en el sentit que ens indica Alexandre de Laborde quan afirma:

> "Les persones distinguides, burgesos, homes de negocis, comerciants, i mariners parlen la llengua castellana; però entre la resta dels insulars hom hi parla un llenguatge, sense dupte corrumput de mots d'altres,

que és argot del qual seria difícil discernir l'origen ..." (1659)

Aquest ascens de la castellanització seguia essent una qüestió distant del poble, ja que una part de la classe dominant parlava el castellà perquè s'havia convertit al liberalisme moderat i això es veia per part del poble com allunyat dels seus objectius i possiblitats. A més, a l'illa el 75 % de la població era analfabeta i, per tant, la castellanització no els arribava.

La xarxa de lleis d'ensenyament, defensora del principi d'uniformitat i centralització, ja per manca de mitjans, o bé per la manca de l'element humà, no va tenir les repercusions inmediates que els liberals, en línies generals, esperaven. Això, naturalment, va repercutir a la no inmediata eficàcia de la castellanització. Hem de pensar que en el temps que estudiam es donava ja per un altre element: la premsa, malgrat en el cas de Mallorca els lectors fossin una minoria en el conjunt de la seva població, el procés continuava.

Molt pocs articles es publicaven en català i en favor del català.

És el moment considerat, també, com l'inici de la Renaixença i alguns periòdics de Barcelona publicaren qualque article en favor de la llengua catalana com és el cas d'"El Vapor" quan publicà "Oda a la Pàtria" d'Aribau a 1833, com ja hem indicat. Un altre exemple és el produït a "El Guardia Nacional" a 1838.(1660)

La societat econòmica mallorquina decideix adoptar la "Proposicion... para la formacion de un Diccionario Mallorquin-Castellano", i estava disposada a oferir la seva col.laboració amb els següents punts:

> "1º. Se invitará a treinta ó mas sujetos, parte de dentro y parte de fuera de la sociedad para contribuir á la formacion del DICCIONARIO MALLORQUIN-CASTELLANO.
> 2º. Al invitarlos se les pasará una copia de esta instruccion.
> 3º. Se les pedirá que se sirvan manifestar desde luego su aceptacion o no aceptacion, y aceptando, concurrir en el dia que se fije á la sala de juntas de esta Sociedad para sortear la parte de Diccionario en que cada uno haya de trabajar, distribuirse la correspondencia de vocablos técnicos, convenir en la ortografia y nombrar tres o mas entre ellos encargados de revision de los trabajos particulares.
> 4º. La primera operacion es buscar los equivalentes mallorquines de todos los vocablos del Diccionario de la Academia española y distribuirlos por las letras del alfabeto.
> 5º. Cada individuo se encargará por suerte de una letra ó parte de ella, distribuyendose las partes del Diccionario de la Academia.
> 6º. Cada uno deberá formar un cuaderno en blanco in folio, destinando una hoja á cada letra del abecedario, excepto las letras a, c, e, p, s y la que se traduzca, á las cuales se le destinaran dos ó mas hojas.
> 7º. En cada hoja del cuaderno se señalaran todas las combinaciones que la letra de aquella hoja pueda tener con vocales y consonantes que la sigan, dejándose el prudente espacio a cada combinacion para irlos llenando ..." (1661)

La pretensió de la societat era clara ja que:

> "La Sociedad deseosa de contribuir por su parte á la generalizacion del habla nacional entre nosotros y á la desaparicion en lo posible del dialecto mallorquin á lo menos en el trato de las personas cultas, lo cual mira como un paso hácia la mayor civilizacion de la provincia, como un lazo mas estrecho de fraternidad con las otras del continente y como la adquisicion del instrumento necesario para aumentar los conocimientos

> útiles y brillar los ingenios baleares; á resultado ofrecer un premio que está ya anunciado, en favor del que trabaje una gramática castellana adaptada al uso de estos isleños; y al mismo tiempo emprender la ormacion del Diccionario mallorquin-castellano, invitando á esta obra importante á las personas que por su dote y circunstancias, á considerado á propósito para este trabajo ..." (1662)

Aquest oferiment anava signat pel secretari de la societat Jaume Pujol l'1 de maig de 1835. El dossier d'aquest projecte constava de tres parts: la carta de presentació de Jaume Pujol, la proposició feta d'adopció per la societat i l'ortografia que es proposava "para arreglarse á ella los que trabajen en la formacion del Diccionario mallorquin-castellano". La primera reunió fou convocada pel 15 de maig de 1835: "para ordenar y convenir la ortografia...". Cal recordar que Jaume Pujol va esser l'autor de l'article: "de los dialectos considerados con relacion á la literatura", (1663) sense signar a la publicació periòdica "La Palma", el 8 de novembre de 1840.Deia que "El dialecto balear"o "Idioma mallorquin", (1664) només té un lloc distingit en els museus i cal fer-lo desaparèixer i donar-li el "llarg adéu". Calia "vulgarizar á todas las clases de la sociedad la lengua castellana" com es feia a València i al Principat. (1665) Només llavonses es podria convertir en un vertader instrument polí-co-cultural d´ uniformització, perquè així afectaria a totes les capes de la societat i es convertiria en un instrument no tan sols d' aculturaci⊕ sinó de poder.

Per altra banda la nova estructuració centralista de l'Estat es deixava sentir paulatinament. Tant és així que l'esmentat Guillem Moragues, primer governador civil, designat l'any 1834, fou:

> "... dos anys després nomenat president de la Diputació Provincial i tractà d'accelerar la castellanització per mitjà de l'administració i l'ensenyament. Va comptar amb la col.laboració de la Societat Econòmica d'Amics del País, que llança una campanya a favor de l'ús exclusiu del castellà que no reexí, però posà de relleu la submissió provinciana del sector il.lustrat de la noblesa mallorquina relacionada amb els interessos comercials, sector que s'havia integrat en el partit moderat". (1666)

Era una època de ressorgiment econòmic i cultural, era l'herència il.lustrada en el camp de l'educació que s'intentava fer realitat. Tant és així que el 1836, amb la creació de l'Institut Balear, es feien realitat les idees que Jovellanos havia recomanat a la Societat Econòmica, d'acord amb els postulats pedagògics de Condorcet : una educació capaç de formar homes útils i bons ciutadans. Era també un intent d'incorporar a l'educació dels individus les ciències experimentals, les llengües modernes. Era fomentar el progrés en l'educació.

L'educació era un reflex de les posicions que anava escalant la nova mentalitat burgesa. Els liberals de la línia moderada i els individus de la Societat Econòmica dominaven la situació. Però, malgrat les intencions educatives fossin molt avançades, el pla d'estudis resultant de l'Institut Balear no va fugir de les llengües clàssiques ni de la religió, i la qüestió de la llengua i la cultura de Mallorca no va quedar reflectida

tal com indicava Jovellanos en el seu Projecte, i si que figurava l'assignatura "Humanidades castellanas" (1667) que donava continuïtat a la castellanització.

Per entendre el significat i la importància de l'Institut Balear, ens hauríem de remetre a les indicacions i a l'anàlisi que ens fa del tema AntoniJ.Colom, sobretot quan diu:

> "...en definitiva, l'Institut creà el segon ensenyament en un sentit plenament identificat amb l'actual batxillerat i amb una doble funció: possibilitar l'accés a l'ensenyament superior i elevar el nivell mitjà de la cultura". (1668)

Però aquests plantejaments no duraren gaire perquè altres interessos guanyaren posicions a les directrius de l'Institut, a més d'haver-se d'emmotllar a les lleis de l'Estat espanyol a partir de la Llei Pidal-Gil de Zárate de 1845, i no diguem a partir de la llei Moyano de 1857, que va determinar la centralització del sistema educatiu per facilitar el seu control i desenrotllar la ideologia burgesa d'una manera més ferma.

Cal afirmar des del punt de vista de la llengua que sorgiren de les seves aules un nombre considerable de literats que feren possible el moviment de la Renaixença a Mallorca, enfront de les idees dels fundadors de l'Institut, els socis de la Societat Econòmica de Mallorca, dinamitzadors de la castellanització.

El Govern Superior de les illes, presidit pel governador, Guillem Moragues, respecte a la repressió de la nostra llengua, va manar:

> "Considerando que el ejercicio de las lenguas científicas es el primer instrumento para adquirir las ciencias y transmitirlas, que la castellana, además de ser la nacional, está mandada observar en las escuelas y establecimientos públicos, y que por haberse descuidado esta parte de la instrucción en las islas viven muchos oscuros talentos que pudieran ilustrar no solamente a su país sino a la nación entera ...". (1669)

Pensem que aquest mateix senyor presidia el 2 d'octubre de 1835 la Junta directiva de l'Institut Balear, col.laborant amb ell la Societat Econòmica.

En aquesta època, ja definitivament desapareguda la Universitat, sorgeix una nova institució a Mallorca el 1842, que representa l'esperit imperant arreu de qüasi tot l'Estat espanyol, l'Escola Normal de mestres o "Seminario Normal de Maestros" de Baleares.

En aquesta escola forçat s'havia de reflectir la voluntat de la "burgesia" liberal d'aconseguir una educació segons les necessitats del seu model, perquè si s'aconseguia formar mestres adients a la nova mentalitat, s'aconseguiria educar als nins en la ideologia en el poder, en aquest cas la liberal, d'un matís o l'altra.

Per arribar als seus objectius es proposava el mètode d'ensenyament mutu, de Bell i lancaster, segons les oficials emanades de l'Escola Normal central de Madrid, fundada a 1838.

A l'Escola Normal de Balears es va utilitzar la llengua oficial, que era la castellana, qüestió que mai no fou posada en dubte, i que era recolzada per exemple per

En aquest mateix temps és factible recordar el que ens diu Bartomeu Barceló de la política de Mallorca per globalitzar el tema:

> "A partir del 1840 la vida política de Mallorca, nascuda de les abans esmentades lluites entre absolutistes constitucionals, es caracteritza **pel seu** mimetisme envers a les tendències ideològiques de la Península i per ésser patrimoni d'una oligarquia caciquil de matisos liberals moderats, s'accentuà la provincianització i amb ella la catellanització de l'illa". (1670)

Si bé alguns personatges comencen a reivindicar la nostra llengua, el català, malgrat no sempre fos amb plena consciència del seu valor.

Aquí es poden recordar les paraules de Josep Melià quan parla de la Renaixença a Mallorca i diu:

> "En la isla, además, los condicionamientos geográficos habían mantenido la lengua en un mayor estado de pureza, y la tradicion literaria apenas se había interrupido. Pere d'A. Penya y Thomas Aguiló escribieron notables poemas en catalán antes de 1840". (1671)

Però per altra banda el mateix Josep Melià ens indica que la llengua havia caigut, per part del literats més refinats, en un abandò del català. (1672) I fins i tot és veritat que no és estrany:

> "...doncs, que quan Penya donés a conèxer, el primer pic, una de les seves composicons en mallorquí, la gent ho rebés amb un esplet de rialles. I no obsta el fet de la riallada es produís amys abans de l'aparició de La Palma, car encara que En Penya fos posat en ridícul l'any 1835. En Marian Aguló va correr idèntica aventura quan va manifestar la seva primera edhseió a la llengua vernacle. La situació, doncs, era més aviat tristota i acomplexant". (1673)

Tampoc no és estrany, amb aquest ambient degradat per al

català de Mallorca, per exemple que Jaume Cabanelles arribàs a publicar a 1842 "l'Exotique"en francès, perquè era una llengua més refinada fins i tot que el castellà, aquesta era una revista literària que també publicava notícies de tipus cultural, entre altres la de la inauguració de l'Escola Normal de Balears. (1674)

La interpretació que Antoni Artigues ens fa de la situació de la llengua és més radical, tant és així que quan parla de la Renaixença ens indica:

> "Així i tot, els notables (terme usat per Lluís V. Aracil) mallorquins continuaren en la tasca deculturadora, i també els romàntics mallorquins, que se limitaren a l'amor simbòlic. Tomàs Aguiló, regidor de Ciutat, considerat dins l'hagiografia catalana com el pare de la Renaixença a Mallorca, féu traduccions i diverses obres d'història i de poesia; quasi tota la seva producció, però, és en castellà, tret d'algunes obres literàries de marcat caire popular; "La Palma", feta el 1840-41 amb Quadrado i Montis, assenyala, en castellà (llengua habitual de la revista), com a principi "el color indígena que nos proponemos dar al anunciado periódicos". Jovellanos fa propostes de futur dignes per a la llengua catalana, els "nostres" notables i "reinaxentistes" fan folklorisme i indigenisme". (1675)

A continuació interpreta que les circumstàncies que es donaven en aquells moments ofereixen elements suficients per parlar de deculturació consensuada. I assenyala que és en aquest context que s'inaugura l'escola Normal en col.laboració amb l'Institut Balear. També considera que aquestes circumstàncies l'haurien pogut fer el centre difusor,i creador, de cultura i de llengua catalana i va esdevenir, en bona part per voluntat pròpia dels dirigents mallorquins, en un focus importantíssim de deculturació. (1676)

Per altra banda i des del punt de vista sociològic i antropològic, és un procès normalment detectat, i es dur a terme quan una cultura incideix a una altra en un sentit de dominància, iniciar l'intent d'aculturació i de superació fins i tot de desaparició. És el cas de la cultura castellana amb la catalana de Mallorca. (1677) Fenomen que es dóna en el conjunt dels Països Catalans. (1678)

Al manco això explica el procés de provincianització, i la culminació del projecte de la Societat Econòmica d'Amics del País de Mallorca, que no s'adequava completament a les idees de Jovellanos quan havia participat, d'alguna manera, en el concurs per a la creació d'un Seminari de Nobles, que es va concretar amb la creació de l'Institut Balear a 1836. Jovellanos havia proposat als voltants de 1802 que els continguts de l'ensenyament estassen formats per: ciències exactes, llengües modernes i llengüa de Mallorca, que figurava a un lloc preferent. (1679)

Una de les dificultats que es va tenir en el Pla d'estudis de l'Institut Balear, per assumir el programa de Jovellanos, va esser la llengua, ja que en el seu primer reglament de l'Institut a 1836 es prohibia que els alumnes parlassin el català. (1680) I a 1837, com és sobradament conegut el Cap polític de les illes, que comptava amb la col.laboració de la Societat Econòmica, va manar l'humiliant i vexatòria disposició per a la llengua.

Fins i tot, com ens diu Francesc Ferrer Gironès, significava que a Mallorca la imposició legal de la llengua castellana es feia "mañosamente" quan es publicà l'edicte esmentat pel Govern Superior Polític de les Illes Balears de 22 de fabrer de 1837, (1681) a on es deia:

> "Considerando que el ejercicio de las lenguas cietíficas es el primer instrumento para adquirir las ciencias y transmitirlas, que la castellana, ademas de ser nacional, está mandando observar en las escuelas y establecimientos públicos, y que por aberse descuidado esta parte de la instruccion en las islas viven oscuros muchos talentos que pudieran ilustrar no solamente á su pais sino á la nacion entera; deseando; deseando que no queden estériles tan felices disposiciones; y considerando finalmente que seria tan dificultoso el corregir este descuido en las personas adultas como será fácil enmendarle en las generaciones que nos sucedan, he creido conveniente con la aprobacion de la Escma. Diputacion provincial, que en todos los establecimientos de enseñanza pública de ambos sexos en esta provincia se observe el sencillo método que a continuacion se espresa y se halla adoptado en otras con mucho fruto". (1682)

Sistema que s'anomena de l'anell, i Toni Artigues ens ho explica aixì:

> "...el qui parla en català és obligat a posarse'l i el qui el du al cap de la setmana té un càstic, més greu per a reincidents; aquest procediment s'havia aplicat durant molt de temps a molts de països als qui parlaven "en pla abans que parlen en llatí" (1573, els jurats d'Elx al mestre Jaume Roman)". (1683))

El document original ho explicava de la següent manenera: (22 de febrer de 1837)

> "Cada maestro ó maestra tendrá una sortija de metal, que el lúnes entregará á uno de sus discípulos, advirtiendo á los demas que dentro del umbral de la escuela ninguno hable palabra que no sea en castellano, so pena de que oyéndola aquel que tiene la sortija, se la entre-

> gará en el momento, y el culpable no podrá negarse á recibirla; pero con el bien entendido de que en oyendo este en el mismo local que otro condiscípulo incurre en la misma falta, tendrá accion á pasarle el anillo, y á otro en caso igual, y asi sucesivamente durante la semana hasta la tarde del sábado, en que á la hora señalada aquel en cuyo poder se encuentre el anillo sufra la pena, que en los primeros ensayos será muy leve; pero que se irá aumentando asi como se irá ampliando el local de la prohibicion, á proporcion de la mayor facilidad que los alumnos vayan adquiriendo de espresarse en castellano, y para conseguirlo mas pronto convendrá tambien señalar á los mas adelantados algun privilegio, tal como el de no recibir la sortija los lúnes, ó ser juez en los pleitos que naturalmente se suscitarán sobre la identidad ó dialecto de la palabra en disputa.
>
> De esta manera, insensiblemente, sin trabajo alguno de parte de los maestros, y siendo los castigos incomparablemente menores que las faltas, se conseguirá no solamente que al cabo de algun tiempo de constancia llegue á familiarizarse la juventud mallorquina con la lengua en que están escritas las doctrinas y conocimientos que aprende, y á espresarlos con facilidad y soltura, sino tambien el que se guarde mas silencio en las escuelas por el temor que cada uno tendrá de incurrir inadvertidamente en la pena del anillo y esponerse al castigo. ó á lo ménos á las zozobras que siempre le procederán". (1684)

El paper del mestre serà molt poc complicat i poc compromès, però els suposava una mica de control de la situació per facilitar que la mesura fos efectiva:

> "El zelo mejor entendido de los maestros en plantear y sostener esta medida tan sencilla y el adelantamiento de sus discípulos, srá un mérito particular para unos y otros y un objeto especial de exámen en la visita anual que pasaré á todas las escuelas de la provincia; y para perpetuo recuerdo y observancia de esta disposicion se conservará fijo en el interior de las escuelas el presente edicto". (1685)

La política de les autoritats no podia esser més clara i impositiva de castellanització. I no crec que aquesta mesura fos aïllada ni que no tingués imitadors posteriors a algun indret de la resta dels Països Catalans. (1686)

Poc després, malgrat Mª Cristina hagués signat una Constitució de signe progressita però que ignorava el tema de la llengua, (1687) a 1838 s'aprova el Reial decret de 21 de juliol promogut pel marquès de Someruelos que indica, en el seu article 4-5è, que la Instrucció primària elemental ha de comprendre, entre altres, "Elementos de gramática castellana, dando la posible extension á la ortografía", i diu que "Cuando la enseñanza no abrace las materias designadas en este artículo se considerará incompleta". (1688)

I el reglament de les escoles públiques d'Instrucció primària de 26 de novembre de 1838 diu, en el seu article 1-5è del capítol I, que: "con arreglo al plan provisional de 21 de julio de 1838, (1689) s'obligava ensenyar: "Elementos de gramática castellana, dando la posible extension á la ortografía". (1690) A més que en el seu article 56 s'indicava: "...En esta misma divison segunda debe comenzar el estudio de la gramática castellana y la ortografía". (1691) I en el seu article 58 es deia:

> "El estudio de la doctrina cristiana, historia sagrada, y especialmente del Nuevo Testamento, debe hacerse con mayor extension y solidez en la tercera divison. Tambien se perfeccionarán los niños en la lectura y escritura de las diferentes especies de letra más comunmente conocida; adquirirán la prática posible en las cuatro primerasoperaciones aritméticas simples y compuestas, ó en contar por números abstractos y denominados por medio de repetidas aplicaciones á los usos comunes y aprendiendo las tablas de pesos y medidas del Reino.
>
> Debe estudiarse la sintáxis de la gramática castellana con ejercicios prácticos de análisis y composicion". (1692)

A 1845 amb el Pidal-Gil de Zárate, la qüestió queda igual ja que la Instrucció primària no queda modificada perquè es

respecte el Pla anterior de 1838, malgrat el triomf del moderantisme i la seva Constitució de 23 de maig de 1845. (1693) Recordem que moltes vegades aquestes grans lleis com la Constitució de 1837 eren fruit del consens entre moderats i progressistes.

Mentres tant seguia el procés de la Renaixença i a Catalunya continental (Principat), però la llengua castellana continuava essent la llengua de la cultura i de la ciència, encara que la llengua, veritablement, vivia un període d'una certa recuperació.

Una de les coses més curioses de tot aquesta evolució del redreçament de la llengua la'ns assenyala Oriol Pi de Cabanyes:

> "Però sobretot és significatiu que, com a culminació de tot un procés de centralització administrativa que racionalitza i modernitza el centralisme del XVIII, sigui un soci de Gaspar Remisa-el patró d'Aribau, Javier de Burgos, el personatge que el mateix 1833 de les nostàlgies de La pàtria estableixe la divisió en provincies que encara fins els nostres dies ha dividit el regne, esquarterant artificialment els territoris amb personalitat històrica que, mitjançant pacte foral amb el monarca, s'havien federat en altre temps en l'estat espanyol.
>
> És aquest pacte foral el que ara novement reclamen els rebels carlins de la guerra dels set anys (1833-1840), mentre en el camp contrari els més lúcids intel.lectuals liberals denuncien cada cop que és avortada una insurrecció progressiva el fre de la política centralista, que no pot servir la dinàmica social existent al Principat i les seves exigències de progrés". (1694)

Dins el conjunt de circumstàncies i fets que es produeixen durant els anys que envolten l'inici de la Renaixença trobam, des de les aportacions dels periòdics progressistes esmentats

anteriorment, com "El Vapor", que introdueixen el socialisme utòpic, el retorn de la Universitat a Barcelona a 1837, l'exili de Xaurador director del Guardia Nacional en la seva primera etapa i executat a 1837 de resultes de les revoltes entre 1836 i 1837, en seu exili havia establert les bases d'un sistema federatiu; Pere Mata sofreix presó i exili; el metge menorquí Mateu Orfila sofreix exili entre 1838 i 1840 i arriba a esser diputat a Corts durant la legislatura de 1842, catedràtic i degà de la Facultat de Medicina de la Universitat Central de Madrid, etc. (1695) Pere Mata publica a "Lo vot complert" a "El Vapor" el 1836, una poesia en llengua catalana:

"Era de nit, prop la una,
i com un globus de foc
s'aixicava a poc a poc
del "fodo" del mar la lluna;

"des de l'Ocident al Nord
negres núvols s'estenien
i per l'aire s'espergien
com los cabells de la mort.

"Bramava furiós lo vent
"de quan en quan" revenint,
i les canyes "sacudint",
aparaixia un torrent;

"Bramava el mar bromorós
contra la platja llançat,
i al silenci i soledat,
dava un aspecte horrorós". (1696)

Tots ells eren representants d'un romanticisme progressista i lluitador en favor d'un liberalisme progressista i radical. I a partir de 1839 sorgeix la figura de Rubió i Ors, moderat des del punt de vista polític i lluitador en quan a la reivindicació del català.

És així que Oriol Pi de Cabanyes ens diu que:

> "De la mà de Cortada, el jove Rubió-que tot just havia publicat dos poemes ascadussers a El Guardia Nacional el 1836 i el 1837-sonitejà al llarg del 1839 i el 1840 la publicació dels seus versos amb el pseudònim Lo Gaité de Llobregat, títol del primer text de la col.laboració al Brusi (16-II-1839) i títol del recull que els aplegaria (1841). Més important que el simbòlic clarí d'Aribau, l'unilingüisme raonat de Rubió i el propòsit de redreçament que l'anima assenyalen un canvi fonamental". (1697)

La seva postura resulta una defensa del català com a llengua literària, malgrat l'ambient desfavorable i ridiculitzant. Però, lentament, sectors de la burgesia catalana van assimilant l'interés per la llengua, i llegeix el manifest de Rubió i Ors en favor d'aquesta en els Mos catars, més profund que "l'Oda a la Pàtria" d'Aribau. No era un manisfest merament nostàlgic sinó una reivindicació cap al futur. (1698)

A més de tot això hem de considerar una serie d'institucions que col·laboraren en el naixement de la Renaixença, que va permetre impulsar la idea de la unitat cultural dels Països Catalans, (1699) com per exemple la Universitat de Barcelona quan és restaurada per Reial órdre de 19 de febrer de 1836 i definitivament oberta l'11 d'octubre de 1838, (1700) o l'Academia de Bones Lletres, que havia suplit en certes facetes culturals el buit que havia deixat la Universitat quan havia estat traslladada a Cervera ja en el segle XVIII,(1700bis) juntament amb l'Academia de Ciències Natural i de les Arts que havien lluitat per aquesta restauració. (1701)

El periode que més ens interessa de l'evolució de l'Academia de Bones Lletres es el que Martí de Riquer titula "Academia de la Renaixença" després de la seva reinstal.lació a partir de 1833, que es pot dir que aquesta col.labora en la definitiva restauració de la Universitat, a la que anaren a coincidir molts dels acadèmics com a catedràtics, en esser l'Acadèmia on iniciaren algunes de les matèries de lletres com la Literatura i la Història. (1701 bis)

I malgrat el 7 d'octubre de 1835 reunits els acadèmics en sessió ordinària s'acordàs obrir tres càtedres: Història d'Espanya, fent especial referència a la de Catalunya, llengua espanyola i Literatura espanyola, que quedaren inaugurades el 7 de desembre de 1835 i el Ministeri de Governació les havia reconegut el 4 de febrer de 1836, en haver caigut en gràcia que l'Academia hagués: "...establecido cátedras gratuitas de lengua castellana, de Oratoria y Literatura Nacional y de Historia de España". (1702) Aquest mateix dia que eren aprovats el Estatuts es proposava l'Academia, oficialment, l'objectiu de: "...formar la Historia de Cataluña". (1703)

Predominava el castellà als seus cursos, així i tot en el seu favor hem de dir que, al manco, es preocupaven

per fer una mica d'Història de Catalunya, ja que es llegien memòries sobre distints punts d'interés cultural, entre les que cal citar es troba la de LLobet que tractava de: "... el modo de estudiar Historia aplicada a Cataluña". També cal indicar que el 10 de juny de 1836 en sessió ordinària, a més de llegir-se la Memòria anteriorment citada, es va proposar la redacció d'un compendi d'Història de Catalunya, (1704) amb l'intent d'adequar les seves ofertes al temps que corrien de redreçament cultural de Catalunya.

La idea va continuar endevant amb la intenció de que servís de text a les escoles, a proposta del seu Secretari el Senyor Muns, el qual el 21 de juny deia:

> "... amenizado con un estilo puro, armonioso y elegante, dictado por la sana crítica y escrito con aquella filosofia desconocida de los mejores cronistas y que parece particular de nuestro signo de analisis, escite en los animos de los elctores los sentimientos de la rectitud, valor y constancia, piedad, grandeza del alma y amor á la independencia y á una libertad justa, de que estuvieron poseidos y de que dieron tan brillantes y repetidos ejemplos nuestros antepasados". (1705)

Pot paréixer una interpretació més folklòrica que res, més nostàlgica que crítica, però que quadrava dins la idea romàntica de fer Història per retrobar el passat i la tradició.

El treball d'elaboració d'aquesta Història de Catalunya fou repartit de la següent manera: Llobet

es va encarregar de la part relativa a l'època primitiva fins a l'invasió dels àrabs; Bofarull i Ripoll es va encarregar de l'època dels Contes de Barcelona i dels Reis d'Aragó fins a la unió amb Castella; i Albert Pujol, futur Rector de la Universitat de Barcelona, es va encarregar del temps dels Austries i dels Borbons. (1706)

Amb relació a la concepció d'aquesta història també podem citar la notícia donada pel Governador el 12 de juliol de 1836 en sessió extraordinària, en la que es deia:

> "... concediendo á esta Academia los manuscritos allados en los conventos y antiguedades de Cataluña, á fin de que este cuerpo haga de ellos el uso que más beneficios reporte á la ilustracion general". (1707)

A continuació es va nomenar una comissió composta per Llobet, Pi i Cortada per entrar en converses amb les autoritats. (1708)

També hem de tenir present que en aquells moments s'intentava la implantació a Barcelona dels Estudis Generals, que prepararien el camí per a la definitiva restauració de la Universitat, acord que es produia per Reial Ordre de 19 de febrer de 1836, i que decidia a les Acadèmies barcelonines mantenir una política comú enfront d'aquesta situació. A la Junta de la de Bones

Lletres es dur a terme una política d'acord amb l'Académia de Ciències i de les Arts i la Junta de Comers.

Però l'Acadèmia seguia tenint les Càtedres corresponents; El 22 de novembre es va decidir anunciar l'obertura de la matrícula per a les classes de Llengua castellana, Oratòria, Història d'Espanya i Llengua Greca. No hi havia res de la Història de Catalunya.

En realitat els alumnes matriculats de les càtedres era reduit: 6 alumnes de Literatura i 4 de Gramàtica. Les classes començaren el 21 de novembre de 1837 impartides per Gil Esteve. (1709) El que cal fer notar és que els examens s'havien de dur a terme, segons el reglament, una vegada establerts els Estudis Generals, en presència del President de l'Académia, el President de la Universitat Literària el Senyor Albert Pujol i els respectius professors de les càtedres, així es va decidir el 25 de juny de 1838. Evidentment una vegada reorganitzada la Universitat, la Reial Acadèmia de Bones Lletres va passar les seves funcions a la Universitat, especialment a partir de 1842, quan la Universitat recupera plenes funcions i és definitivament suprimida la Universitat de Cervera. Representava la desaparició d'una rèmora fruit del centralisme borbònic.

Però l'Academia no només va crear càtedres de la mena que hem citat, sinò que va lluitar per l'adreçament cultural de Catalunya, per exemple va lluitar per aconseguir evitar la destrucció dels edificis de valor artístic i va procurar difondre l'admiració per l'art medieval. I el mateix Martí de Riquer considera que:

> "La Renaixença anà estretament vinculada a la vida de l'Acadèmia: el 1842 atorgava a Joaquim Rubió i Ors un premi pel poema Roudor de Llobregat, i molts dels seus membres foren figures importants del moviment renaixentista. Col.laborà intensament en la tasca de la regularització de la llengua". (1710)

Bé, però ara no ens pertoca aprofondir en aquest tema en aquest treball, ja que més que res ens preocupa el que passava amb la castellanització, no tan sols a l'escola sinò a les altres institucions, com per exemple l'esmentada Acadèmia de Bones Lletres, que malgrat fes per la recuperació cultural de Catalunya, no va significar l'acabament de la progressiva castellanització.

Ara ens interessa assenyalar algun altre aspecte que estès lligat a aquestes circumstàncies de la castellanització en relació a la problemàtica educativa i a les escoles, ja que no només incidia en el català sinò que també en prou feines hi havia dialectes que

tenien la necessitat d'una normalització, com per exemple, cal examinar el que es pretenia amb l'"Ensayo de un Diccionario Aragonés-Castellano elaborat per M.P., "escritor aragonés, que no se deshonra de parecerlo en su estilo, si es que no fué envidia del crítico que le notó de provincianismo". (1711) Paraules que es signaven el 6 de març de 1835 a Saragossa, i que són una reacció en contra del centralisme idiomàtic de Madrid.

A continuació en el seu Pròleg ens clarifica:

> "Para aquellos que pretenden reducida la España en materia de ideioma culto á los confines de la Castilla y que solo juzgan que allí se habla el lenguage puro y castizo de los hijos de Pelayo, parece una empresa ridícula y mezquina la de un Diccionario de las voces que se usan en Aragon y que no han merecido tener cabida en la de la Academia. Sin embargo un trabajo de esta naturaleza no solo es un testimonio de laboriosidad y de que se ha fijado una atencion filosófica sobre cosas, que no llaman ordináriamente la de los que solo viven en el mundo de los muertos conversando únicamente con los autores que fallecieron en siglos remotos y apartados, sino que es un medio asimismo de presentar materiales para enriquecer nuestra lengua". (1712)

Un altre exemple és l'interés, una mica folklòric, que demostraven per contribuir a la millora dels treballs literaris dels mestres d'instrucció primària en relació a la seva professió, una asociació de mestres formada per dur a terme la reforma de l'ortografia castellana a la ciutat de Llaó.

El treball en qüestió, publicat al B.O.I.P. del 15 de febrer de 1842, es titulava: Informe leido en la asociazion i aficionados al arte de eskribir establecida en la ziudad

de Leon para Koadyubar á la reforma de nuestra ortografia Kastellana. Anava signat per Francisco del Palazio Gomez, Leon 24 de OKtubre de 1841. (1713)

La seva redacció era aquesta:

> "A imbitazion mia os abeis reunido el 16 del mes próksimo pasado para tratar de la reforma de nuestra ortografia kastellana. En este mismo kedo instalada una asoziazion de maestros i afizionados al arte de eskribir, i tubisteis á bien onrarme kon el kargo de sekretario de ella. Oisteis leer kon gusto el folleto (Eko del Komercio de 26 de Febrero) de D. fileto Bidal i Bizente, abogado de Zaragoza, en el ke se trata de simplifikar nuestra ortografia,..."(1714)

Era una manera d'entendre l'ortografia que trobaven en molts d'avantatges, en la conjuntura favorable, segons ells, de trobar-se baix el mandat d'un govern liberal, que no els privaria d'escriure d'aquella manera.

Però això ens pot semblar una anecdota dins el que ha significat, a llarga, la castellanització progressiva en el conjunt dels Paisos Catalans.

Per acabar, cal recordar que és, precisament a partir de 1844, dins la dècada moderada, que s'aproven una sèrie de normes legals encaminades a regular l'ensenyança de la llengua castellana i la seva ortografia, fins hi tot durant aquesta dècada s'arriba a ordenar que no s'ensenya cap altra llengua de l'Estat espanyolque no sigui la castellana.

En aquest sentit cal recordar la Reial Ordre de 25 d'abril de 1844, prohibint als mestres d'Instrucció primària l'ensenyament de tota Ortografia que no fos l'adotada per la Reial Académia espanyola, (1715) o la de 1 de desembre de 1844 que manava adoptar com a llibre

de text el Prontuario de Ortografia de la Real Academia Española i tot seguit recomenant a les comissions d'examens el màxim rigor en l'Ortografia respecte als aspirants al títol de mestre, ja que es considerava que existia un considerable descuit al respecte. (1716) No cal dir res més sinó fer notar que aquesta Reial Ordre estava signada per Pidal el mateix que signaria el Pla de 1845.

Però per assumir aquesta situació probablement sigui interessant recalcar que la reacció política estava servida i el moviment del liberalisme radical havia estat desfet, especialment a partir de l'abril de 1844 amb el general Narváez en el Poder i rodejat dels membres del Partit Moderat als llocs claus del poder polític. A més de que, com afirma Carlos Marichal:

> "Habían sido desmantelados la Milicia Nacional, los ayuntamientos democráticos, la prensa y los clubs progresistas y republicanos, y fueron reemplazados por los pilares conservadores de la Corte aristocrática, el ejercito bajo Narváez, la Guardia Civil y el Ministerio de Gobernación que ahora vigilaba cuidadosamente toda la policia provincial y municipal. Este nuevo régimen, apoyado por la mayoría de la burguesía española, por los industriales catalanes, por los financieros madrileños y por las clases terratenientes de Andalucía, Castilla y las demás regiones del país, gobernaría el pais durante más de un cuarto de siglo". (1717)

Amb aquestes paraules entram ja a tot un altre

període que analitzarem en el pròxim capítol, però que reflecteix el punt de partida en que es trobava la situació política en el moment que es donen unes normes uniformitzadores del sistema escolar.

Aquest ambient anava en contra de la introducció de la llengua catalana en el sistema escolar que, per altra banda, anava endarrerida respecte a la lluita que poguessin mantenir els intel.lectuals de la Renaixença en els seus inicis i malgrat entre els seus components hi hagués liberals moderats catalans.

L'interés per a implantar, des del poder central, la castellanització aniria en un sentit progressiu en el que respecta al conjunt sistema escolar en els Països Catalans.

2.3.4. Les Institucions educatives, especial referència a les Escoles d'Ensenyament Primari i a les Escoles Normals de Mestres d'Instrucció Primària.

La necessitat de reformar el sistema educatiu que veien els liberals, implicava dues institucions que ens interessen en aquest estudi fonamentalment: les escoles d'Instrucció primària i quasi paral.lelamet les Escoles Normals de formació de mestres d'aquest nivell educatiu.

Es així que són vàlides les paraules de Bernat Sureda, quan parla de les necessitats de formar mestres y la creació de l'Escola Normal de Balears, i diu:

> "En el seno de la dinámica de desarrollo de la educación elemental que se ha estudiado en el apartado anterior y en la misma línea de consolidación de la estructura educativa liberal, surge cada vez de forma más clara y evidente la necesidad de dar a los maestros una formación adecuada, profesionalizadora y dignificadora de su profesión y de su función social. A nivel estatal este es uno de los temas que acaparan la atención del Gobierno desde la instauración del régimen liberal y que es abordado de una forma radical y completamente nueva cuando lo permiten las circunstancias esconómicas y gracias a la influencia e inspiración de Pablo Montesino, con la creación de la Escuela Normal Central y Seminario de Maestros y las Escuelas Normales de Provincia.
>
> Como se ha visto, cuando el Gobierno mandó a las provincias que designasen alumnos para asistir a la Escuela Central Lancasteriana, la Diputación de Baleares nombró a Nicolás Pons y Francisco Riutord. ...". (1718)

Aquest paral.lelisme que existia entre la reforma de la Instrucció primària i la creació de les Escoles Normals és evident.

Un dels primers documents oficials en que es manifesta aquesta qüestió, és el Reial Decret de 31 d'agost de 1834,

promogut pel Ministre José Moscoso de Altamira, i prologat per sa Majestat Maria Cristina, reina governadora, en el que es manifestava el que segueix:

> "... persuadida de que la enseñanza primaria es uno de los más importantes beneficios que pueden dispensarse á los pueblos, y de que ningún otro puede contribuir más eficazmente á la felicidad de las familias, a la mejora de las costumbres públicas, al conocimiento y mejora de los abusos y a la consolidación de las buenas instituciones políticas; y enterada del estado deplorable en que se halla este importante ramo en algunas provincias de la Monarquía, á consecuencia de las desgracias que potan largo tiempo la han afigido, he tenido a bien resolver: que una comisión compuesta de sujetos ilustrados y celosos, que me propondréis, se ocupe con referencia a los reglamentos actuales y a las noticias que habéis reunido en el ministerio de vustro cargo, en la formación de un plan general de instrucción primaria, en el que se asegure la subsistencia de los profesores y el decoro que les les es debido, estableciéndose la correspondiente vigilancia en el régimen moral y administrativo, a fin de que se eviten los abusos que han impedido hasta ahora los progresos de la enseñanza primaria. Y es mi voluntad que la comisión se ocupe con preferencia, como del objeto más urgenteé interesante de sus tareas, de todo lo que convenga para restablecer en esta Corte las escuelas de enseñanza mútua lancasteriana, y sobre todo una Normal, en la que se instruyan los profesores de las provincias que deben generalizar en ellas tan benéfico método por los medios que nos propondréis con este objeto". (1719)

Probablement aquest Reial decret fou inspirat per Pablo Montesino. Podem afirmar que el procés de creació de les Escoles Normals o Seminaris de Mestres d'Instrucció primària, a nivell d'Estat Espanyol, s'inicia formalment a partir de l'esmentat decret amb la creació a Madrid de la comissió per a la fundació d'una Escola Normal d'Instrucció primària, gràcies a la incidència i al plantejament pedagògic de Montesino.

Era la concreció de les aspiracions dela mentalitat liberal.

Per resumir la importància d'aquest fet, podem esmentar el que diu el B.O.B. del 27 d'abril de 1837, quan fa resaltar la preocupació per la implantació de les noves idees de institucionalització de la formació dels mestres i diu:

> "...en que hubiesen de formarse maestros idóneos que instruidos por los mejores métodos, y particularmente en el Lancasteriano, fuesen luego a plantearlos en provincias". (1720)

Paraules prou eloqüents i definidores de les intencionalitats que generaren una dinàmica a favor de la racionalització d'aquestes idees. Per aconseguir una efectiva implantació de l'Escola Normal Central de Madrid i posteriorment de les provincials, afirmaven:

> "Para llevar a efecto aquel establecimiento se expidió la circular de 16 de febrero de 1835, mandando que los governadores civiles eligiesen dos individuos de los más acreditados por su aplicacion, aptitud y buena conducta para que concurriesen á dicha escuela, pagando su pension por fondos propios de sus respectivas provincias...". (1721)

Com sabem, quan el Govern manà a les províncies que designassin alumnes per assistir a l'Escola Normal Central, la Diputació de Balears, per exemple, va nomenar Nicolau Pons i Francesc Riutort. Veien, però, que passava el temps i el Govern no els reclamava per ocupar les places, i varen posar al seu càrrec les dues escoles lancasterianes que l'Ajuntament de Palma va crear el 1835, escoles que servirien també perquè els mestres dels pobles poguessin acudir-hi a aprendre

el nou mètode i a aplicar-lo després en els seus respectius pobles. Però tant Pons com Riutort eren conscients que els seus escassos coneixements dels mètodes d'ensenyança i la seva preparació no eren suficients per complir adequadament el deure que se'ls encomanava.

Pel que fa a l'aspecte concret de la posterior trajectòria de Francesc Riutort, cal recordar un informe d'ell mateix redactat el 1837 on afirmava:

> "La indudable excelencia de este método (el de Lancaster) se conoce por la lectura de las obras que escribió sobre él el mismo Lancaster y de su tratado francés sobre la enseñanza mútua impreso en París en estos últimos años: pero estas obras por sí mismas lejos de favorecer para el establecimiento de una nueva escuela, en un país donde nadie conozca el método...". (1722)

Però no a totes les províncies reaccionaren inicialment d'aquesta manera. Quan s'inaugura l'Escola Normal Central de Madrid el 9 de març de 1839, hi assistien alumnes enviats de diverses províncies per les seves respectives Diputacions provincials.

El procés iniciat, amb la constitució de la Comissió encarregada de l'establiment d'una Escola Normal formada per Manuel Fernández Varela, President; el Duc de Gor; José Escario; Gregorio Sanz de Villavieja; Pablo Montesino i Alejandro Oliván, Secretari, segons la Reial ordre de 6 de setembre de 1834. (1723)

I segons la Reial ordre de 4 de novembre de 1834, es nomena Angel Villalobos i Diego Leonardo Gallardo, per

passar a estudiar a l'Escola Normal "fundada por la Sociedad Escuelas Británicas y extranjeras" los conocimientos indispensables para el establecimiento de una escuela Normal Lancasteriana". I segons Isabel Antón Matas, també foren encomanats de redactar un informe sobre els llibres utilitzats a les escoles d'Instrucció primària d'Anglaterra. A més de començar els treballs d'establir una escola d'infants, de pràctiques. (1724)

El marc legal de les escoles d'Instrucció primària i escoles Normals havia quedat determinat per la llei d'Instrucció primària de juliol de 1838. En aquesta llei es remou una altra vegada el tema de la creació de les escoles Normals en els seus articles 11 i 12, i amb els mateixos termes del pla del Duc de Rivas de 1836. (1725)

En el seu títol II aquesta llei és quan es parla: "De las escuelas públicas y de sus maestros" és quan en el seu article 11 assenyala:

> "Cada provincia sostendrá por sí sola, ó reunida á otras inmediatas una Escuela Normal de enseñanza primaria para la correspondiente provision de maestros". (1726)

La necessitat de institucionalització de la formació dels mestres estava servida, amb una normativa que seguia en l'article 12 amb les paraules següents:

> "Habrá en la capital del Reino una escuela normal central de Instruccion primaria, destinada principalmente, destinadas principalmente á formar maestros para las escuelas normales subalternas.

> Este establecimiento servirá también de escuela normal para la provincia de Madrid, la cual contribuirá con la parte que á este efecto le corresponda.
>
> Un reglamento especial determinará la organizacion de las escuelas normales". (1727)

Reglament que serà aprovat el 15 d'octubre de 1843 com el "Re glamento orgánico de las Escuelas Normales de Instruccion primaria" (1728) i que més envant comentarem.

També es preocupa de regular els títols que doneran als mestres: De los títulos para ejercer de maestros (Títol III, articles 20 a 22), una mica en contradicció amb la proposta enterior, ja que consolidava els examens per accedir al títol de mestre al marge de les escoles normals, si bé es veritat que encara no existien.

Però això que ens interessa assenyalar, com ja hem dit, és que el resultat de la Comissió per a la creació de l'escola Normal central de Madrid no acompleix el seu objectiu fins l'any 1839, amb una línia d'uniformització i centralització de l'ensenyament del sistema liberal. També és just indicar que s'hi troba bastant influència moderada degut a la col.laboració entre els diversos personatges que comformaven l'esmentada Comissió i l'estreta relació existent entre Quintana i Pablo Montesino una vegada reestructurada la direcció general d'estudis a partir de 1836. També hem de considerar que la forta incidència immediata

posterior dels liberals progressistes a la Cort situada entre 1840 i 1843 va possibilitar una empenta a la creació de les escoles Normals a les províncies.

La reglamentació concreta de les Normals va quedar reglamentada a partir del 15 d'octubre de 1843 a través del "Reglamento Orgánico de las Escuelas Normales". El Govern les volia impulsar segons els seus criteris uniformitzadors i es va veure obligat a regular la seva funció i organització després que Espartero potenciàs la reforma de la Direcció general d'Estudis per Reial Decret de dia 1 de juny de 1843 que va determinar la seva supressió.

Podem dir que la filosofia en que es fonamentava el reglament orgànic de les escoles Normals de 1843 queda ben palesa a les següents paraules:

> "La primera persona á quien toca coadyuvar eficazmente el logro de tan útil empresa es el gefe político. V.S., como delegado de la autoridad suprema, ha de entrar en sus miras, y necesita emplear igual solicitud. La experiencia tiene acreditado que donde existe un gefe activo, celoso é inteligente, allí la escuela normal se establece pronto, encontrándose en las corporaciones populares una franca cooperacion, y en los habitantes aplausos y bendiciones. V.S., pues, está obligado á no dejar de la mano tan importante asunto, empleando todos los medios que su autoridad le preste para dotar á esa provincia de tan útil establecimiento; y si ya lo tiene, organizalo cual corresponde, á fin de que dé los sazonados frutos que se apetecen". (1729)

Per altra banda, és evident, que el control i la vigilància per part del Cap polític eren fonamentals, segons el Reial decret, per aconseguir l'avanç necessari, i per tant li pertocava: "... inspeccionar la escuela, observar cuanto

pasa en ella, corregir los abusos, procurar sus adelantos..."; (1730) a més de procurar que les instàncies corresponents oferissin els recursos corresponents, fins adquirir el protagonisme i la brillantor que es trobava convenient. L'intervencionisme era clar, i més si consideram les paraules que a continuació es manifestaven:

> "No menos eficacia espera el Gobierno por parte de las diputaciones provinciales y de los ayuntamientos. Si bien estas corporaciones no estan llamadas á la administración de la escuela deben interesarse en su properidad, como destinadas á influir en el bienestar de los pueblos. Ellas han de suministrar recursos para su sostenimiento; y cuando toquen felices recursos para sun sostenimiento, no vacilarán en suministrarlos con mano franca; pero tambien persuádanse las mismas corporaciones de que sin tales recursos en la proporcion conveniente, vanos serán todos los esfuerzos, y el escatimar aquellos solo conducirá al total desperdicio de los poco que se conceda cuando este poco no sea suficiente ...
>
> Però en quien se necesita mas celo y un desvelo incesante, es en las comisiones provinciales, á quienes el cuidado de estas escuelas está especialmente encomendado". (1731)

Perquè el que havien de procurar, per exemple les comissions, a més de la protecció i foment de les Escoles Normals era "... una útil vigilancia, no una coaccion innecesaria: dejen obrar á **aquellos** dentro del círculo de sus atribuciones, pero al mismo tiempo no los pierdan de vista para hacerles las oportunas advertencias". (1732) I havien d'acudir al Cap polític o al Govern "para el remedio de los abusos á que su autoridad no alcance". (1733)

Aparentment s'esperava molt d'aquestes escoles, ja que es creia que l'ensenyament primari depenia, en gran part, de la força de les escoles normals, en el sentit que "la reforma de la instruccion primaria tiene que empezar por los mismos que han de darla" i "Porque la prosperidad de la instruccion primaria estriba en la prosperidad de las escuelas normales: en ellas esta encerrado el porvenir de la educacion popular". (1734).

Es preveia les dificultats inicials que implicaven la posta en funcionament de noves institucions, les dificultats de la seva creació, "ya en al indiferencia del público, ya en las rivalidades del público, ya en las rivalidades de sus émulos, ya en fin en los mismos defectos que lleva consigo el modo de fundarlos- es referia als establiments que regulava el Reial decret-". (1735) Pel que es considerava que la vigilància de les comissions havia d'esser duita a terme més que mai en els seus inicis, malgrat s'assenyala a continuació que havien d'anar acompanyades d'una gran circumspecció i cordura:

> "...La prudencia de las comisiones, y sobre todo del inspector que elijan, está llamada á suplir las cualidades que en los primeros tiempos falten á los directores y maestros, hasta que las posean estos del modo que se apetece". (1736)

En aquest conjunt d'instruments de control el Director jugava el seu paper important, era una peça clau en el desenvolupament del projecte. (1737)

Un altre element que cal considerar és la voluntat ofi-

cial de donar-los un caire popular, amb aquest sentit es deia:

> "...todo lo que no sea estrictamente necesario al pueblo es una excrescencia dañosa, un defecto que la imposibilita cumplir con con su especial objeto. Este objeto es formar maestros de escuela, y mas que todo maestro de aldea: cuantos conocimientos adquieran estos han de ser sólidos, prácticos, capces de transmitirse á hijos de gente sencilla y pobre, los cuales destinados á un trabajo continuo y material, no tendrán el tiempo necesario para la reflexion ni el estudio; es preciso no olvidar que una instruccion varia y extensa, pero superficial en todo, quita siempre á los que la reciben la aptitud necesaria para las funciones modestas á que estan destinados. Dar demasiada á ciertas materias, empeñarse en explicar cursos completos de física, de química, de historia natural, de matemáticas, es un lujo de enseñanza impropio, perjudicial, que ó bien abruma á entendimientos no dispuestos par recibirla, ó engendra pedantes insufribles, que envanecidos luego con un saber mal digerido, salen de una condicion que les hubiera ofrecido paz y bienestar, para correr tras de otra donde solo encuentran zozobras y miserias". (1738)

També s'han d'inclore com a elements d'importància les ensenyances, que serien de dues classes:

> "... Las una necesarias, indispensables; las otras de adorno, ó bien útiles solamente para rectificar ciertas preocupaciones, facilitar algunas operaciones de la vida, ó suministrar ideas que enasnachan el entendimiento y aun suelen tener aplicacion en el estado mas humilde. Las de primera clase deben darse con toda la extension, toda la solidez posibles; las de la segunda han de ser mucho mas ligeras, limitándose á lo puramente necesario. Así pues la lectura, la escritura, la gramática, la aritmética, la geografia, y en los aspirantes la práctica de la enseñanza, son estudios que no deben dejarse de la mano hasta adquirir la mayor perfeccion en ellos; pero la física, la química, la historia natural han de tocarse ligeramente y limitarse á una conferencia semanal ..." (1739)

De totes maneres pretenien que el saber dels mestres fos elemental, al manco a nivell de continguts, perquè els interessava fabricar un mestre adequat per cubrir les necessitats

per aconseguir una mínima dignificació de la instrucció primària i així aconseguir que el poble pogués esser útil a les exigències de l'estructura socio-política que pretenien construir.

Per això mateix, per ventura, implicaven les matèries com la moral i la religió en la formació dels ciutadans d'una manera exagerada, ja que deien que:

> "Todas podrian suprimirse excepto esta: sin saber leer ni escribir puede ser un hombre buen padre de familia, subdito obediente, pacífico ciudadano: nada de esto será si le faltan los principios de la moral, y si desconoce los deberes que la religion prescribe. Por esta razón se encarga tan útil parte de la enseñanza á un eclesiástico (en cuya eleccion se deben mirar mucho las comisiones), para que en conferencias llenas de uncion y de dulzura inculque en el ánimo de los alumnos las sanas máximas á que presta fuerza tanta una frente venerable, una boca pura y el sagrado carácter del que explica". (1740)

Per tant el canvi tan poc es pretenia tan radical com algunas de les seves afirmacions, en principi, pareixien voler indicar. La mentalitat secular no acabava d'arrelar.

Les Escoles Normals no havien d'esser uns estrictes seminaris de mestres, sinó que va voler aprofitar les circumstàncies i crear escoles superiors d'Instrucció primària per aconseguir ensenyar persones que volien estalviar per cultivar l'enteniment, però no esser mestrès. Això ens demostra el nivell d'exigència que pretenien aplicar, perquè malgrat les aparences secularitzadores eren molt partidaris de no impulsar ideals sospitosos d'irreverència religiosa. (1741)

Al crear Escoles Normals, el Govern pretenia també que fossin escoles superiors d'instrucció primària (1742). I espera que

les autoritats, comissions i mestres actuassin amb el patriotisme suficient per assolir aquests objectius.(1743)

En definitiva, els objectius que pretenien aconseguir amb la constitució de les escoles normals, eren aconseguir mestres idonis per a les escoles elementals i superiors d'instrucció primària, per aconseguir un model de sistema educatiu adient a les exigències del model de societat que les circumstàncies exigien, sinó veure el títol primer de l'esmentat Reglament:

> "Objeto de las Escuelas Normales.
> Artículo 1º. Las escuelas normales tienen por objeto:
> 1º. Formar maestros idóneos para las escuelas elementales y superiores de instruccion primraria.
> 2º. Servir de scuela superior primaria para el pueblo en que se hallan establecidas.
> 3º. Ofrecer en su escuela práctica de niños un modelo para las escuelas elementales ya públicas ya privadas.
> Artº. 2º. Por consiguiente dada escuela normal admitirá tres clases de alumnos:
> 1º los aspirantes a maestros de primeras letras.
> 2º. Los que sin dedicarse al magisterio quieran adquirir todo ó parte de los conocimientos que en ella se suministran.
> 3º. Los niños cuyo objeto es únicamente la instruccion primaria elemental.
> Artº. 3º Sólo en la primera clase de alumnos los podrá haber internos ; todos los demas serán externos.
> Artº. El seminario de internos no es de precision en las escuelas normales: esto dependerá de los fondos de que se pueda disponer, de la capacidad del edificio y de las circunstancias particulares de la provincia". (1744)

També cal fer referència a les matèries d'ensenyança, ja per esser considerades com a completes havien d'abarcar les següents matèries: 1er. Moral i Religió. 2on. Lectura i Escritura. 3er. Gramática castellana. 4rt. Lleus nocions de retòrica, poètica y Literatura espanyola. 5è. Aritmètica i les seves aplicacions, amb el coneixement general de totes les monedes,

pesos i mesures que s'usen a les diferentes províncies espanyoles. 6è. Principis de Geometria amb les seves aplicacions als usos comuns de la vida i arts industrials. 7è. Dibuix linial. 8è. Aquelles nocions de física, química i història natural indispensables per tenir un coneixement general dels fenòmens de l'Univers, ... 9è. Elements de Geografia i Història, sobre tot les d'Espanya. 10è. Principis generals d'Educació i mètodes d'ensenyança., amb pràctiques a l'escola de nins per a aspirants a mestres. (1745)

EL tercer títol de Reglament anava dedicat als mestres d'Escola Normal, que havien d'esser dos, un per a les matèries de lletres i l'altre per a les de ciències, a més d'un regent de l'Escola de pràctiques i un eclesiàstic per a religió i moral. (1746)

El quart tractava dels alumnes i de la seva admissió: hi hem de fer unes referències importants, ja que normalitza una sèrie de punts que no sempre es compliren, per exemple l'article 27 diu: "Los pueblos que por ley deben tener escuela superior estarán obligados á enviar cuanto antes a la Normal un aspirante, á fin de establecer aquella escuela", o l'article 37, que deia: "los ayuntamientos de la provincia que posean con maestros aprobados, darán permiso á éstos para que puedan concurrir a la normal, siempre que dejen en la suya un subtituto con título" (1747). Unes vegades per manca de pressupost i altres per conveniència, els Ajuntaments evitaven dur-les a terme.

El títol cinquè tracta del tema del director, en el sisè de comissió i de l'inspector; el setè especificava les funcions del Cap polític, com a delegat del govern, aspectes que ja hem tractat de la presentació del Reglament. Els títols VIII, IX i X tractaven, respectivament, de: ordre, policia i disciplina; duració del curs (el curs lectiu seria de l'1 de setembre a l'1 de juliol) i a partir d'aquest dia començarien els exàmens, que serien de dues classes: uns es ferien cada tres mesos en presència de l'inspector i dels individus de la Comissió que hi volguessin assistir, i els altres, els anuals, en presència de la comissió. El títol XI era sobre la comptabilitat.

És sorprenent que una institució nascuda de la mentalitat liberal, defensora de la secularització de l'ensenyança, tengués per molt important la matèria de la moral i religió, de la qual s'encarregaria un eclessiàstic, s'entén catòlic perquè la religió oficial era la cotòlica, que d'alguna manera jugava el paper de controlador de mentalitats de l'Església, malgrat representàs el seu paper a un sistema escolar diferenciat d'aquesta.

De totes maneres el Govern no veia gaire clar que el seu projecte anàs envant en la seva totalitat, perquè, malgrat a 1843 s'havien creat ja 27 normals, es queixava que hi havia províncies que encara no tenien la seva Escola Normal. El 5 de setembre de 1843 s'indicava:

"Por órden de la Regéncia provisonal de 13 de Diciembre de 1840 se previno á los gefes políticos que hallándose próximo á su conclusion el rpimer curso de estudios de la escuela normal seminario de maestros de la Corte, y debiendo por lo tanto regresar á sus respectivas provincias los alumnos que estaban recibiendo en ellas la educacion, era llegado el tiempo de stablecer en todas las provincias del reino escuelas normales, que al paso que mejorasen los sistemas de enseñanza seguidos hasta aquí contribuyesen eficazmente á la formacion de los buenos maestros...

El Gobierno provisional, al examinar el estado en que se halla el asunto, ha visto con satisfaccion que no pocas provincias, coadyuvando eficazmente á las benéficas miras que ditaran la citada órden, han creado su correspondiente escuela normal, abierta en medio de la aprobacion y aplauso de los ciudadanos; pero al mismo tiempo no ha podido menos de extrañar que otras provincias, entre las cuales se cuenta la que esta a cargo de V.S. esta obligacion á las corporaciones á quienes corresponde, para que inmediatamente emprendan los trabajos necesarios al exacto cumplimiento de la órden de 13 de Noviembre, no dejando este asunto de la mano; y promueva los obtáculos que puedan oponerse á tan laudable fin, y promueva u active la creacion de estos útiles establecimientos, dando con frecuencia parte de cuanto se vaya adelantando en la materia". (1748)

Aquestes províncies que encara no tenien Escoles Normals eren: Àlaba, Alacant, Almeria, Barcelona, Cadis, Canàries, Ciutat Real, Coruña, Cuenca, Girona, Granada, Guipúzcoa, Huelva, Lleó, Logrono, Malaga, Múrcia, Palència, Sevilla, Toledo, Valladolid, Biscaia i Saragossa. (1749)

Javier de Quinto en el seu "Bosquejo crítico del estado actual de la Instruccion pública en España", publicat al B.O.I.P. ens assenyala les que existien a 1843-1844:

"...La de Córdoba, planteada en 5 de Noviembre de 1841, con la concurrencia de jóvenes enviados por los pueblos cuyo vecindaria pasba del número de mil doscientos, y abierta definitivamente en 1º de Setiembre